

Syötteen alueen luontomatkailusuunnitelma

Jouni Aarnio

Jouni Aarnio
Metsähallitus
Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut
PL 7
93101 Pudasjärvi
puh. 0205 64 6521
jouni.aarnio@metsa.fi

ISSN 1235-8983
ISBN 952-446- 330-X (nidottu)
ISBN 952-446- 331-8 (www.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b61.pdf)

Oy Edita Ab
Helsinki 2001

Kansikuva: Hiihtäjät. Juha Ilkka.

© Metsähallitus 2001

ESIPUHE

Kansallispuiston perustaminen Syötteen alueelle oli ensimmäisen kerran esillä 1970-luvulla kansallispuistokomitean mietinnössä. Silloin paikallinen vastustus oli niin voimakasta, ettei Iso-Syötteen kansallispuistoa perustettu. Saman vuosikymmenen lopulla ja 1980-luvulla alkoi Syötteen matkailuelinkeino kehittyä kekomökkien, laskettelurinteiden ja kahden hotellin rakentamisella. Matkailuelinkeinon kehittyminen huomattiin myös Metsähallituksessa; vuonna 1985 perustettiin Iso-Syötteen retkeilyalue palvelemaan alueella liikkuvia.

Jaaskamonvaaran luonnonsuojelualue perustettiin vuonna 1991. Vanhojen metsien suojeluprosessin (1993–1996) päätyttyä Metsähallitus kokosi vuonna 1996 niin kutsutun Syöte-työryhmän, jossa olivat edustettuina alueen kunnat, maakunnalliset toimijat ja yrittäjät. Syöte-työryhmän tarkoituksena oli selkeyttää maankäytön, suojelun, paikallisen väestön perinteisten oikeuksien ja matkailuelinkeinon suhdetta Syötteen ympäristössä.

Työryhmän työskentelyssä olivat mukana kaikki keskeiset tahot, ja ne osallistuivat siten jo alkuvaiheessa alueen maankäytön suunniteluun. Tämä loi hyvän pohjan jatkokehittämiselle. Varhaisen ja laajan osallistamisen ansiosta kaikki alueen tärkeät toimijat ehtivät tutustua suojelualuejärjestelmään riittävän ajoissa ja mieltää kansallispuiston perustamisen vaikutukset tavallisen ihmisen ja liiketoiminnan kannalta. Syöte-työryhmä esitti kansallispuiston perustamista alueelle. Näin tapahtuikin, ja laki Syötteen kansallispuistosta astui voimaan 15. kesäkuuta vuonna 2000.

Syötteen kansallispuiston kehittämisen kannalta tärkeä kolmevuotinen Syöte Life-projekti ”Boreaalisten luonnonmetsien suojelun ja muiden maankäyttömuotojen yhteensovittaminen Syötteen alueella” alkoi vuonna 1999. Yhtenä projektin tärkeänä tavoitteena oli laatia luontomatkailusuunnitelma, joka loisi periaatteet matkailun yritystoiminnalle suojelualueella ja kehittäisi matkailuelinkeinon ja Metsähallituksen välisiä suhteita.

Luontomatkailusuunnitelman laadinta ja toteutus jatkaa Syöte-työryhmän aloittamaa tuloksekasta vuoropuhelua eri toimijoiden ja paikallisen väestön kanssa Syötteen alueen kehittämisestä.

Metsähallitus
Pohjanmaan–Kainuun luontopalvelut

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	ALKUASETELMA	7
2.1	Luonnonsuojelun ja matkailun historiallinen yhteys	7
2.2	Suunnittelualue ja suunnittelun tavoitteet	9
2.3	Suunnittelu- ja seurantamenetelmät	11
2.3.1	Osallistava suunnittelu	11
2.3.1.1	Periaate ja sidosryhmät.....	11
2.3.1.2	Yleisötilaisuudet	12
2.3.1.3	Yksilömenetelmä ja nykytila-analyysi.....	13
2.3.2	Seuranta- ja arviointimenetelmä.....	13
3	KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY	15
3.1	Ekomatkailu – Ecotourism.....	15
3.2	Kestävä matkailu – Sustainable Tourism	17
3.3	Luontomatkailu – Nature Tourism	18
3.4	Yhteenvedo käsitteistä.....	20
4	SYÖTTEEN ALUE LUONTOMATKAILUKOHTEENA.....	20
4.1	Maisema	20
4.2	Luonto	22
4.3	Historia ja kulttuuriperintö	23
5	LUONTOMATKAILUN NYKYTILA.....	25
5.1	Matkailuyritykset ja -palvelut sekä asiakaskunta	25
5.2	Luontomatkailuaktiviteetit.....	26
5.3	Nykytila-analyysi.....	27
6	LUONTOMATKAILUN TAVOITETILA JA PERIAATTEET.....	29
6.1	Tavoitetila	29
6.2	Metsähallituksen ja luontomatkailuyrityksen välinen yhteistyö.....	31
6.2.1	Viranomaisroolista kohti kumppanuutta.....	31
6.2.2	Lain mukainen yritystoiminta	32
6.2.3	Hyväksyttävä yritystoiminta	32
6.2.4	Rajattu kumppanuus.....	34
6.2.5	Täyskumppanuus	35
6.3	Yrittäjäkoulutus.....	36
6.4	Seuranta ja arviointi.....	37
6.4.1	Luontomatkailun ympäristövaikutukset	37
6.4.2	Luontomatkailun taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset.....	38
6.4.3	Seurannan ja arvioinnin raportointi.....	38
7	SYÖTTEEN ALUE OSANA NATURA 2000 -VERKOSTOA	39
8	TOIMENPIDEOHJELMA 2002–2003	40
	LÄHTEET	43

LIITTEET

Liite 1 Vahvistuskirje..... 49

1 JOHDANTO

Metsähallituksen Pohjanmaan–Kainuun luontopalvelut käynnisti vuonna 1999 Syöte Life -projektin ”Boreaalisten luonnonmetsien suojelun ja muiden maankäyttömuotojen yhteensovittaminen Syötteen alueella”. Projektin tavoitteena on suunnitella alueen maankäyttö siten, että arvokkaat lajit ja luontotyyppit sekä paikallisväestön mahdollisuudet elinkeinojen harjoittamiseen säilyvät. Samalla tavoitteena on turvata luontomatkailun kehittyminen alueella, mikä edellyttää kestävä kehityksen periaatteisiin nojaavan luontomatkailusuunnitelman laatimista yhteistyössä matkailuyrittäjien ja muun paikallisen väestön kanssa.

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna luontomatkailu on eräs nopeimmin kasvavista matkailumuodoista, mikä selittyy lisääntyneestä kiinnostuksesta aitoon luonnonympäristöön (Havas 2000). Myös Syötteen alueella luontomatkailun arvioidaan lisääntyvän merkittävästi. Jo nykyisin Syötteen alueella vierailee vuosittain 250 000–300 000 matkailijaa. Tämä määrä ilman selkeää maankäytön suunnitelmaa muodostaa uhkatekijän lähialueen luonnonarvoille. Toisaalta paikallisyhteisön taloudelliselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille matkailijat ovat elinehto, joten eri näkökulmia yhteen sovittava luontomatkailusuunnitelma on Syötteen alueella tarpeellinen.

Syöte Life -projektialue pitää sisällään matkailun kannalta tärkeän Iso-Syötteen retkeilyalueen. Lisäksi projektialue on lähes yhtenevä Syötteen kansallispuiston kanssa. Juuri kansallispuistot edustavat luonnonmukaisinta ja alkuperäisintä matkailun maisematyyppiä, mikä luo hyvän kasvualustan luontomatkailun kehittymiselle (Butler 1992). Syötteen kansallispuiston lakiehdotuksen perusteluissa matkailutoiminta onkin kirjattu erääksi puiston tavoitteeksi: *”Tavoitteena on luoda kansallispuistosta alue, johon kestävä ja ympäristöä säästävä retkeily- ja virkistyskäyttö sekä matkailutoiminta voivat suojeluarvoja vaarantamatta pitkäjänteisesti tukeutua”* (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Syötteen kansallispuistosta. HE 196/1999 vp). Jatkossa Syöte Life -projektialueesta käytetään nimeä Syötteen alue.

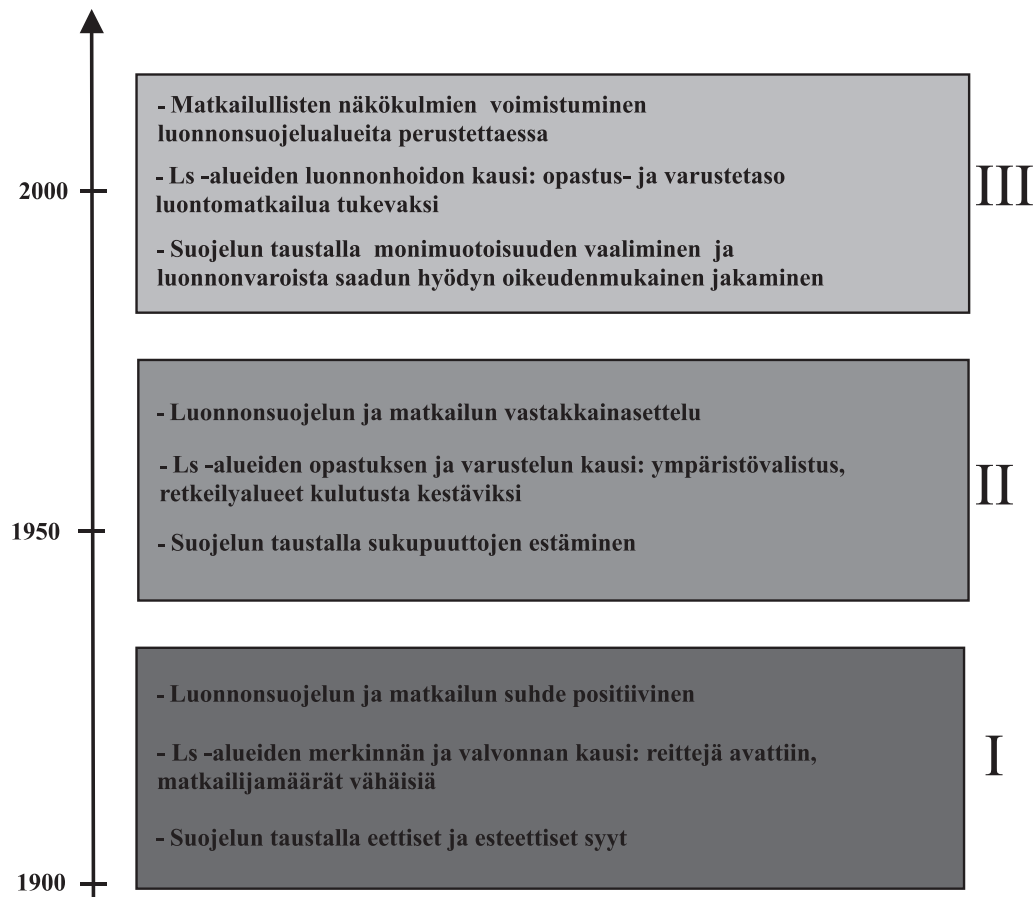
2 ALKUASETELMA

2.1 Luonnonsuojelun ja matkailun historiallinen yhteys

Maailman ensimmäinen kansallispuisto Yellowstone perustettiin vuonna 1872 Yhdysvaltojen luoteisosaan Wyomingin osavaltioon. Luonoltaan ja maisemaltaan arvokkaan Yellowstonen tarkoitus oli tuottaa ihmisille hyötyä ja nautintoa (Boyd & Butler 2000). Matkailu- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen sekä alkuperäisen luonnon näyttäminen ihmisille olikin ensimmäisten kansallispuistojen tärkeimpiä perustehtäviä (Boyd & Butler 2000). Yellowstone ja muut Yhdysvalloissa varhain perustetut kansallispuistot ja niiden toimintaperiaatteet ovat olleet esikuvina kansallispuistoverkoston laajentuessa muualle maailmaan.

Myös Suomessa matkailulla ja luonnonsuojelulla on pitkä yhteinen historia, joka alkoi A. E. Nordenskjöldin valtionpuistoehdotuksesta 1800-luvun loppupuolella

(Helle 2000a). Ehdotuksen mukaan valtionpuistot olivat kansallisia nähtävyyksiä, jonne matkailijoiden odotettiin löytävän tiensä. Matkailu ja luonnonsuojelu nähtiin tuolloin toisiaan tukevinä ja hyödyntävinä toimintoina, eikä ristiriitoja juurikaan esiintynyt. Ensimmäiset suojelualueet – erityisesti kansallispuistot – perustettiin alueille, joilla oli esteettistä ja maisemallista arvoa ja sitä kautta myös matkailullista sekä retkeilyllistä arvoa (kuva 1).

Kuva 1. Suomessa luonnonsuojelun ja matkailun suhteet sekä luonnonsuojelun perusteet 1900-luvulla (Saarinen ym. 2000; ks. myös Leino-Kaukiainen 1997, Anttonen 1998, Helminen 1998, Jäppinen 2000, Salminen 2000 ja Savolainen 2000).

Toisen maailmansodan jälkeen matkailijamäärien lisääntyessä ja luontotietouden karttuessa havaittiin luonnon kuluvan, eliölajien kehityksen häiriintyvän sekä liikenteen ja matkailua palvelevien rakenteiden lisääntyvän siten, että suojelutavoitteiden katsottiin vaarantuvan. Ajattelutavassa tapahtuneen muutoksen taustalla ei ollut pelkästään ihmisen vaikutuksen lisääntyminen suojelualueilla, vaan myös luontoa ja luonnonsuojelua koskevien arvojen muuttuminen maailmalla (Boyd & Butler 2000). Erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla luonnonsuojelun piirissä korostui harvinaisten lajien ja niiden elinympäristöjen suojeleminen, kun taas ihmisten

luonnosta saamat taloudelliset ja sosiaaliset hyödyt, kuten matkailu- ja virkistyskäyttö, jäivät vähemmälle huomiolle.

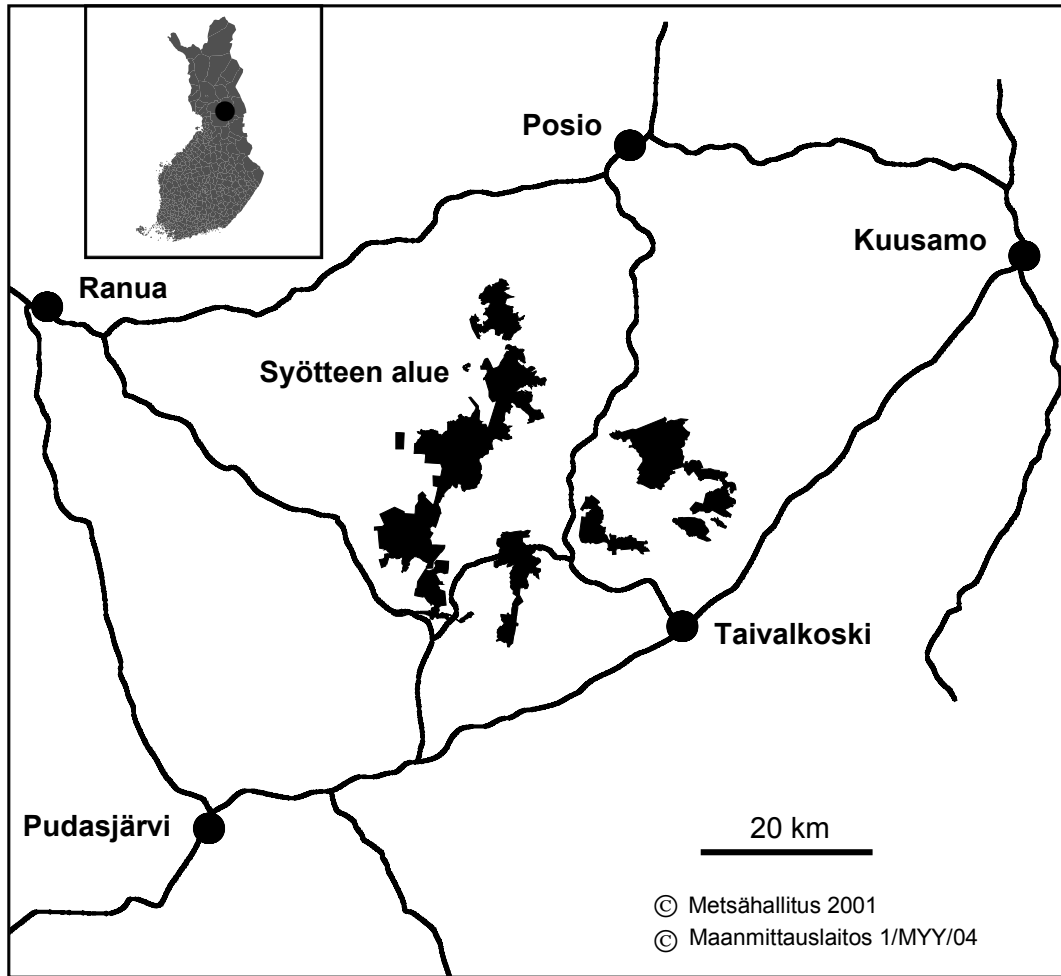
1990-luvun Suomessa luonnonsuojeluun liittyvä yhteiskunnallinen arvokeskustelu sai jälleen uudenlaisen näkökulman: aikaisemmin taloudellisesta ja sosiaalisesta ympäristöstään irti repäistyt suojelualueet nähtiin nyt kytkeytyvän osaksi inhimillistä toimintaa mukaan lukien paikallisen elinkeinoelämän – ennen kaikkea kestävän matkailun – kehittämisen. Muutoksen voidaan nähdä liittyvän kestävän kehityksen periaatteen syntyyn ja suojelualueiden käytössä tapahtuneeseen kansainväliseen suunnanmuutokseen (Boyd & Butler 2000). Suomessa suojelualueiden matkailutoimintaan liittyvän asennemuutoksen eräänä syynä on maaseudun tulevaisuudesta ja yleensäkin aluekehityksen suunnasta käyty yhteiskunnallinen keskustelu, jossa matkailu on nähty keskeiseksi maaseudun autiutumista ehkäiseväksi voimavaraksi (esim. Kaleva 16.7.2001).

Uudenlaista, matkailuystävällisempää ajattelutapaa suojelualueiden käytössä kuvastaa Metsähallituksen luontokeskusten nopeasti lisääntynyt lukumäärä. Ensimmäiset luontokeskukset rakennettiin 1980-luvun lopulla, ja nyt niitä on jo lähes 20 ympäri maata. Erityisesti kansallispuistojen perustamisen ja hallinnan kannalta matkailun uudelleen saama tärkeä asema suojelualueilla luo haastavia tulevaisuuden näkymiä.

2.2 Suunnittelualue ja suunnittelun tavoitteet

Pinta-alaltaan 30 740 hehtaarin laajuinen projektialue (kuva 2) sijaitsee Pudasjärven, Taivalkosken ja Posion kunnissa. Se koostuu pääosin borealisista luonnonmetsistä ja vaara-alueille tunnusomaisista rinne- ja lakialueiden soista. Syötteen alue on Suomen merkittävimpiä pohjoisboreaalisten vanhojen metsien suojelukohteita, ja se sisältyy Suomen Natura 2000 -verkostoehdotukseen. Valtaosan (95 %) suunnittelualueesta muodostaa kesäkuussa 2000 perustettu Syötteen kansallispuisto. Sen lisäksi suunnittelualue pitää sisällään seuraavat kohteet: Soipe-roisen luonnonsuojelualue (Taivalkoski), Isopaiseen perinneniittyalue (Taivalkoski), Kaunislammen aarnialue (Pudasjärvi), Iso-Syötteen retkeilyalue (Pudasjärvi), Ala-Lintusuo (Pudasjärvi) ja harjijensuojeluohjelmaan kuuluva Pytkynharjun-Naamankaharjun alue (Pudasjärvi).

Suunnitelman tavoitteena on tarkastella luontomatkailemisen edellytyksiä ja periaatteita eli sitä, miten luontomatkailemista voidaan harjoittaa vaarantamatta suunnitella alueen luonnonsuojelutavoitteita ja samalla edistää paikallisen väestön ja elinkeinoelämän toimeentulomahdollisuuksia. Erityisesti luontomatkailemussuunnitelmassa tarkastellaan Metsähallituksen ja luontomatkailemisyrittäjien välisiä suhteita ja luodaan matkailutoiminnan periaatteita Syötteen alueelle. Suunnitelma sisältää myös toimenpide-ehdotukset jatkotoimista suunnitelman toteuttamisen aloittamiseksi. Tavoitteena on aloittaa luontomatkailemisen kehittämiseen tähtäävä jatkuva prosessi, jonka lähtökohdat ja ensimmäiset toimenpiteet määritellään tässä suunnitelmassa. Metsähallituksen luontomatkailemisen periaatteet valmistuvat vuoden 2002 aikana.

Kuva 2. Syötteen alue.

Suunnitelman tavoitteena on myös määrittää luontomatkailun käsite siten, että Metsähallitus, viranomaiset, matkailuyrittäjät ja muut intressitahot ymmärtävät sen samalla tavalla. Käsiteanalyysi pohjautuu laajaan kirjallisuuskatsaukseen, jossa aihepiiriä tarkastellaan kolmen käsitteen – ekomatkailu, kestävä matkailu ja luontomatkailu – näkökulmasta. Käsiteanalyysin pohjalta luontomatkailutuotteelle Syötteen alueella laaditaan laatukriteerit yhteistyössä paikallisten matkailuyrittäjien kanssa.

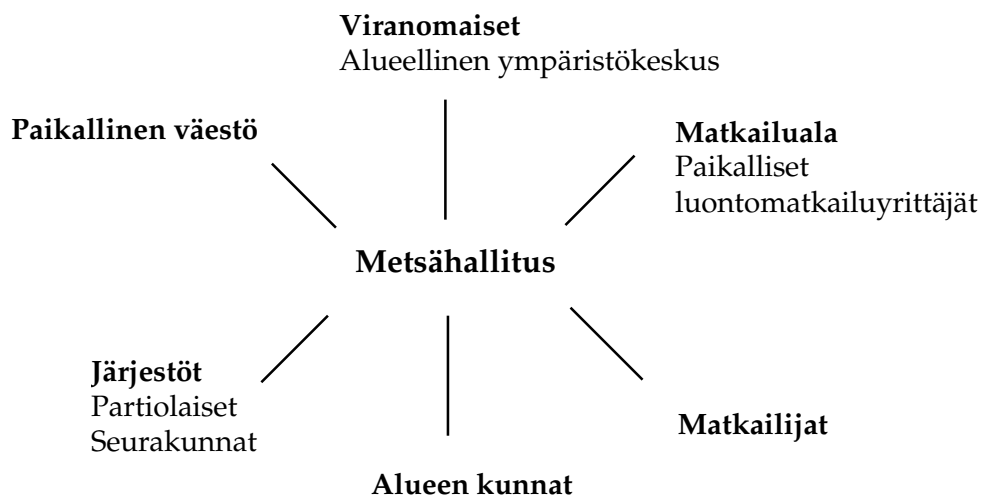
Päällekkäisyyksien ja toiston välttämiseksi suunnitelmassa ei käsitellä Syötteen alueen ekologista kantokykyä, matkailutoiminnan vyöhykkeistämistä, retkeilyreittejä, palvelurakenteita tai opastuksen suunnittelua. Nämä tulevat esille muissa suunnitelmissa, joita ovat Syötteen kansallispuiston, Iso-Syötteen retkeilyalueen ja Syötteen virkistysmetsän hoito- ja käyttösuunnitelmat, Syötteen alueen opastussuunnitelma sekä virkistys- ja retkeilykäytön suunnitelma. Luontomatkailusuunnitelma on luonteeltaan erillissuunnitelma, joka täydentää yksittäisiä hoito- ja käyttösuunnitelmia.

2.3 Suunnittelu- ja seurantamenetelmät

2.3.1 Osallistava suunnittelu

2.3.1.1 Periaate ja sidosryhmät

Osallistavan suunnittelun keskeisenä päämääränä on paikallisten ihmisten ja muiden sidosryhmien esittämien näkökantojen huomioon ottaminen suunnittelutapahtumassa. Tällöin on mahdollista ehkäistä ristiriitojen syntyminen tai välttää niiden kärjistyminen (Mikkola 1994). Sidosryhmien välinen yhteistyö mahdollistaa suunnitelman laajan hyväksynnän, mikä on tärkeää luontomatkailun yhteisiä periaatteita luotaessa (kuva 3).

Kuva 3. Suunnitelman sidosryhmät.

Metsähallituksessa osallistava suunnittelu alkoi vakiintua suunnittelukäytännöksi 1990-luvun alussa. Loikkasen, Simojoen ja Walleniuksen (1997) mukaan luonnonvarojen käyttöön kohdistuva osallistava suunnittelu:

- tarjoaa ihmisille mahdollisuuden vaikuttaa yhteisten asioiden käsittelyyn
- on yhteistyötä ja yhteistä ongelmanratkaisua sekä jatkuvaa sidosryhmien kuuntelua, tiedonkeruuta ja aktiivista tiedottamista
- on koulutusta, motivointia, keskustelua ja neuvottelua
- on pitkäjänteistä yhteistyötä

Osallistava suunnittelu pitää sisällään joukon erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä. Syötteen alueen luontomatkailusuunnitelmassa käytettiin kahta osallistavan suunnittelun menetelmää: yleisötilaisuuksia ja yksilömenetelmää.

2.3.1.2 Yleisötilaisuudet

Syöte Life -seminaariksi nimetty **asiantuntijapaneeli** järjestettiin helmikuussa 2000 Pudasjärven Syötekeskuksessa. Yleisölle avoimessa seminaarissa oli alustajina luontomatkailun asiantuntijoita, jotka tarkastelivat luonnonsuojelun ja matkailun yhteensovittamista eri näkökulmista. Aihepiiriä käsiteltiin monipuolisesti luonnonsuojelua, matkailua, luontomatkailututkimusta, kuntaa sekä alueen yrittäjiä ja käyttäjiä edustavien tahojen puheenvuoroissa. Alustukset ja niiden pohjalta käyty keskustelu antoivat hyvän lähtökohdan luontomatkailusuunnitelman työstämiseen. Seuraavassa esitellään lyhyesti seminaarissa esille nousseet pääkohdat:

- Syötteen uusi kansallispuisto tuo lisää elämää ja asiakkaita alueelle.
- Matkailijaprofiilin ja eri matkailulajien kysyntä on tunnettava ja myös huomioitava matkailun tuotteistamisessa.
- Suojelualueiden matkailukäytössä on vyöhykkeistäminen keskeistä.
- Suojelualueiden matkailukäytön suunnittelun tulee olla pitkäjänteistä toimintaa.
- Kulttuurihistorian ja perinteen tutkimus on tärkeää, koska monet luontomatkailutuotteet perustuvat luonnon ja kulttuurin yhdistelmälle.
- Ympäristöä kunnioittava ja arvostava ajattelutapa tulee yhteiskunnassa edelleen voimistumaan. Myös matkailijat ovat ympäristökysymyksissä yhä vaativampia.
- Luontomatkailun on noudatettava kestävän matkailun periaatteita siten, että paikallisen väestön hyvinvointia ei unohdeta.
- Perinteisesti kansallispuistot ovat olleet jokamieskäyttäjien matkakohteina. Nykyaikana luontomatkailuyrittäjien ja heidän asiakaskuntansa määrä ja merkitys on kuitenkin nopeasti kasvamassa kansallispuistoissa.

Luontomatkailuyrittäjien **koulutus- ja keskustelutilaisuudet** järjestettiin Pudasjärven Syötekeskuksessa lokakuussa vuosina 2000 ja 2001. Ensimmäisessä tilaisuudessa esiteltiin Syötteen alueen suojelun perusteita ja luonnonsuojelusäädösten vaikutuksia suojelualueiden käyttöön, erityisesti matkailuun. Yrittäjille esiteltiin myös Syötteen alueen luontokohteita ja maankäytön historiaa. Niinikään tilaisuudessa keskusteltiin luontomatkailun käsitteestä ja luontomatkailuyrittämiseen liittyvistä palvelurakenteista sekä niiden käyttöön liittyvistä maksuista. Toisessa tilaisuudessa yrittäjille esiteltiin Syötteen alueelta laadittavien hoito- ja käyttösuunnitelmien nykyvaihetta. Lisäksi yrittäjien kanssa sovittiin luontomatkailutuotteen laatukriteerit Syötteen alueella. Yleisötilaisuuksiin voidaan lukea edellä mainittujen lisäksi myös useat **kyläkokoukset** suunnitteluprosessin eri vaiheissa.

2.3.1.3 Yksilömenetelmä ja nykytila-analyysi

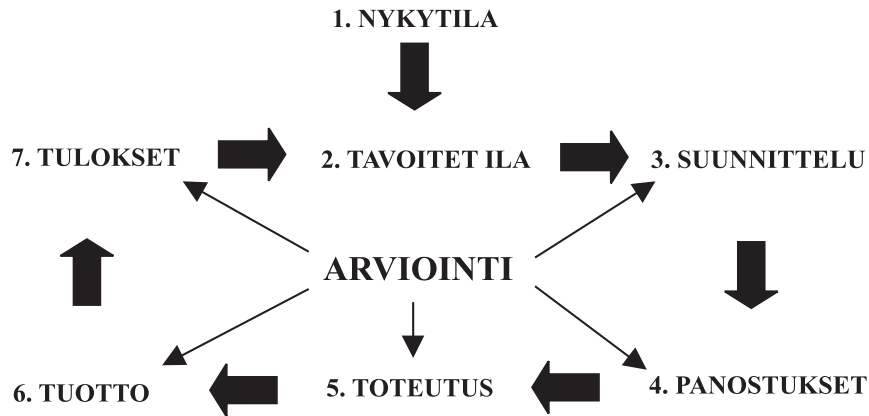
Yksilömenetelmiin kuuluviksi luetaan haastattelut ja kyselyt. Luontomatkailusuunnitelmaa varten tehtiin haastattelututkimus, jonka kohderyhmänä olivat Syötteen alueen matkailuyrittäjät. Yrittäjähaastattelun tavoitteena oli selvittää alueen luontomatkailun nykytilaa ja sen tulevaisuuden näkymiä. Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin yrittäjien ja Metsähallituksen välisen yhteistyön toimivuutta ja kehittämismahdollisuuksia luontomatkailun kannalta. Eräänä tärkeänä yrittäjähaastattelun päämääränä oli luontomatkailun nykytila-analyysi eli SWOT-analyysi (**S**trengths – **W**eaknesses – **O**pportunities – **T**hreats). Kyseistä analyysimallia käytetään yleisesti yritysmaailmassa ja sitä pidetään erinomaisena työkaluna matkailun – myös luontomatkailun – edellytyksiä tarkasteltaessa (Patterson 1997; McKercher 1998).

Nykytila-analyysillä pyrittiin alueen matkailuelinkeinon vahvuuksien, heikkouksien, mahdollisuuksien ja uhkatekijöiden kartoitukseen luontomatkailun näkökulmasta. Nykytila-analyysi mahdollistaa tavoitteiden asettamisen alueen matkailulle ja luo näin kasvualustan matkailuelinkeinon kehittymiselle (Pelkonen 1999). Haastattelututkimuksen tuloksia käsitellään luvussa 5 (Luontomatkailun nykytila). Luontomatkailusuunnitelmaan suoranaisesti liittyen ei tehty strukturoituja kyselytutkimuksia. Sen sijaan suunnitelmassa hyödynnettiin Erkosen (2000) kävijätutkimusta Syötteen alueelta ja Pakarisen (2000) asukaskyselyä Soiperöisen alueelta.

2.3.2 Seuranta- ja arviointimenetelmä

Seuranta- ja arviointimenetelmän tarkoituksena on osoittaa suunnittelukäytännön ja toteutukseen liittyvät epäkohdat, jolloin voimavarojen suuntaaminen uudelleen tilanteen korjaamiseksi on mahdollista. Luontomatkailusuunnitelmassa sovelletaan WCPA:n (The World Commission on Protected Areas) kehittämiä seuranta- ja arviointimenetelmää, joka on havaittu toimivaksi ratkaisuksi arviointaessa suojelualueiden hoitoa ja käyttöä eri puolilla maailmaa (Hocking ym. 2000).

Seuranta- ja arviointimenetelmä (kuva 4) sisältää kolme eri tasoa, joista yleensä yksi taso valitaan intensiivisen tarkastelun kohteeksi. Tason 1 arviointi kohdistuu pelkästään suunnitteluun, panostuksiin ja suunnitelman toteutukseen (Hocking ym. 2000). Taso 2 sisältää niin ikään suunnittelun, panostuksen ja toteutuksen, mutta jossain määrin myös tuoton ja tulosten arvioinnin. Tasolla 3 seurataan ja arvioidaan ensisijaisesti saavutettuja tuloksia suhteessa tavoititilaan. Tasolla 3 tapahtuva seuranta ja arviointi mittaa koko suunnitteluprosessin onnistumista ja on toteutukseltaan vaativampaa, enemmän aikaa vievää ja kustannuksiltaan kalliimpaa verrattuna tasolla 1 tapahtuvaan seurantaan ja arviointiin (Hocking ym. 2000).

Kuva 4. Suunnittelukäytäntöön liittyvä seuranta- ja arviointimenetelmä (alkuperäinen kuva Hocking ym. 2000).

Seurantatason valinta tapahtuu ennalta määrättyin kriteerein, jotka ovat **suojelualueen merkittävyys, haavoittuvuus**, suoranaiset **uhkat** sekä Maailman Pankin luokituksen mukainen **bruttokansantuote**. Bruttokansantuote on kansantalouden mittari. Taloudellisesti hyvin toimeentulevilla valtioilla on paremmat mahdollisuudet toteuttaa tason 3 kalliimpia seurantamenetelmiä. Jokainen kriteeri on kolmiportainen siten, että esimerkiksi alueen merkittävyydestä voi saada pisteitä yhdestä kolmeen (taulukko 1). Yhteenlaskettu pistemäärä määrittää tason, jolla seuranta ja arviointi kannattaa toteuttaa: pistemäärä 4–6 = taso 1, pistemäärä 7–9 = taso 2 ja pistemäärä 10–12 = taso 3. Syötteen alueen kohdalla pistemääräksi saadaan 10, mikä tarkoittaa sitä, että seuranta ja arviointi on järkevintä kohdistaa ensisijaisesti tasolle 3 eli tulosten mittaamiseen (taulukko 2). Mittausmenetelmät esitellään tarkemmin luvussa 6.4.

Taulukko 1. Seuranta- ja arviointitason valintakriteerit (Hocking ym. 2000).

Kriteeri	Tilanne	Pistemäärä
Merkittävyys	Alue on globaalisti merkittävä	3
	Alue on alueellisesti merkittävä	2
	Alue on vähemmän kuin alueellisesti merkittävä	1
Haavoittuvuus	Alue on huomattavan haavoittuva	3
	Alue on kohtalaisen haavoittuva	2
	Alue ei ole erityisen haavoittuva	1
Uhkat	Merkittäviä uhkia alueelle tiedetään olevan	3
	Uhkia alueelle epäillään olevan, mutta niiden määrää tai merkittävyyttä ei tiedetä	2
	Merkittäviä uhkia alueelle ei ole	1
Kansantalous	Bruttokansantuote > 9360 US \$	3
	Bruttokansantuote 3030–9360 US \$	2
	Bruttokansantuote < 3030 US \$	1

Taulukko 2. Seuranta- ja arviointitason valintakriteerit Syötteen alueella.

Kriteeri	Tilanne	Pistemäärä
Merkittävyys	Alue kuuluu Suomen Natura 2000 -verkostoehdotukseen. Eliölajistoon kuuluvat mm. maakotka, lettorikko ja liito-orava, joiden suojelua voidaan pitää globaalisti merkittävänä.	3
Haavoittuvuus	Alue on matkailun sekä virkistys- ja retkeilykäytön kohteena. Tulevaisuudessa näiden toimintojen voidaan arvioida lisääntyvän voimakkaasti.	2
Uhkat	Porojen ylilaiduntaminen. Kulumisvauriot eniten käytetyillä retkeilyreiteillä. Hallitsematon matkailutoiminta. Eri toimintojen yhteen sovittamisen puutteellisuus.	2
Kansantalous	Bruttokansantuote > 9360 US \$.	3

3 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

3.1 Ekomatkailu – Ecotourism

Ulkomaisessa kirjallisuudessa luontoon suuntautuvia tai ympäristönsuojelun vaatimukset huomioivia matkailumuotoja on lukuisia: *ecotourism, sustainable tourism, green tourism, adventure tourism, nature tourism, nature based tourism, nature-oriented tourism, ethical tourism, responsible tourism, forest tourism* (Inskeep 1991; Gunn 1994; McKercher 1998; Swarbrooke 1999; Fredman 2000; Broadhurst & Harrop 2000). Myös suomenkielisiä termejä löytyy runsaasti: *luontoystävällinen matkailu, ympäristöä säästävä matkailu, ympäristömatkailu, luontoa säästävä matkailu, vastuullinen luontomatkailu, luontovastuullinen matkailu, ympäristöystävällinen matkailu, luontomatkailu* (Rinkinen 1997; ks. myös Muukka & Koponen 2000).

Eniten käytetty termi englanninkielisessä kirjallisuudessa on *ecotourism*, jolla tarkoitetaan ekomatkailua. Ensimmäisen kerran ekomatkailun käsitteen toi esille Hector Ceballos-Lascurain Meksikossa 1980-luvulla, mistä lähtien käsitteen määrittelystä on käyty akateemista keskustelua (Beeton 1998; Fennell 1999). Bangsin (1992) mukaan ekomatkailu on pienimuotoista ja ympäristöllisesti, kulttuurisesti sekä sosiaalisesti tietoista matkailua. Luonteeltaan se on lisäksi vastuunalaista ja kestävä. Blameyn (1995) ja Beetonin (1998) mukaan ekomatkailun tunnistaa neljästä periaatteesta:

- Ekomatkailu on luontoon perustuvaa. Luonnolla tarkoitetaan ennen kaikkea luonnonympäristöjä, eläimiä ja kasvillisuutta, mutta myös ihmisen muovaamia kulttuuriympäristöjä.
- Ekomatkailu on kasvatuksellista, sivistävää ja opastavaa. Kaikki luontoperusteiset matkailuaktiviteetit eivät ole ekomatkailua, vaan siihen täytyy kytkeytyä myös kasvatuksellinen näkökulma. Ekomatkailijan tie-

donjano kohdistuu matkakohteen luontoon, mutta myös perinteeseen ja kulttuuriin.

- Ekomatkailu on kestävän kehityksen periaatteet huomioivaa. Kestävyydellä tarkoitetaan matkailun ympäristölle tuottaminen haittavaikutusten minimointia. Kestävyysperiaate koskee luonnon ohella myös paikallista yhteisöä, jonka tulee voida hyötyä ekomatkailusta sekä taloudellisesti että kulttuurisesti.
- Ekomatkailu on luonnonsuojelua tukevaa. Ekomatkailussa korostetaan luonnonympäristön arvoa, joten ekomatkailu osallistuu luonnonsuojeluun eri tavoin.

Ekomatkailussa luonto kytkeytyy etuliitteeseen eko, jolla painotetaan nimenomaan matkailun ekologista puolta (Beeton 1998). Tosin esimerkiksi Hemmin (1995) mukaan eko-etuliite voidaan johtaa myös ekomatkailun taloudellisen kehityksen tavoitteesta. Pattersonin (1997) mukaan ekomatkailu on siis vastuuntuntoista ja ympäristöä säästävää matkailua, joka kohdistuu luonnonalueille ja edistää samalla paikallisten ihmisten hyvinvointia. Edelleen Pattersonin (1997) mukaan ekomatkailun määritelmässä tärkeintä ovat kestävyyden kriteerit, jolloin ekomatkailun tunnistaa seuraavista ominaispiirteistä:

- Matkakohteen ekologinen kantokyky ei ylity.
- Tuetaan ja edistetään matkakohteen luonnonsuojelua.
- Luonto on keskeinen elementti ekomatkailijalle.
- Luontoa ja luonnon kiertokulkua ei saa häiritä.
- Kunnioitetaan paikallisten ihmisten kulttuuria ja perinteitä.
- Käytetään matkakohteen luontoon ja kulttuuriin perehtyneitä oppaita.
- Tuetaan paikallisyhteisön hyvinvointia käyttämällä paikallisten ihmisten tuottamia palveluja.

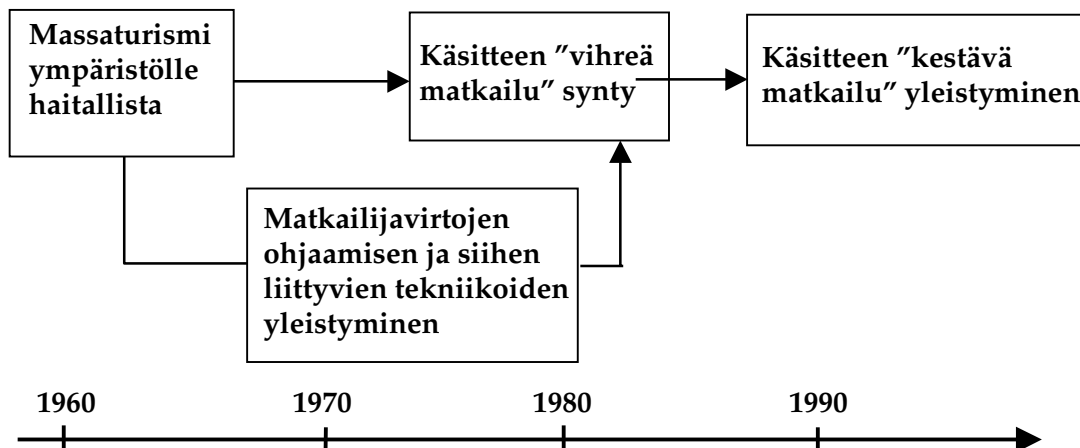
Gunnin (1994) ja Swarbrooken (1999) mukaan ekomatkailun luonteeseen eivät kuulu ympäristöä kuluttavat toimintatavat, kun taas ympäristökasvatus ja -koulutus kuuluvat osana ekomatkailuun, samoin ympäristöön liittyvän moraalisien ja eettisen vastuun edistäminen. Pitkällä aikavälillä ekomatkailun tulee tuottaa hyötyä ympäristölle ja paikalliselle yhteisölle. Tämä hyöty voi olla luonteeltaan suojelullista, tieteellistä, sosiaalista tai taloudellista (Gunn 1994).

Ekomatkailun kestävyyden ja pienimuotoisuuden periaatteita sekä elämyksellistä ja luonnonsuojeluun suuntautuvaa näkökulmaa korostaa myös Fennell (1999) omassa määritelmässään: Ekomatkailu on luontoperusteinen kestävän matkailun muoto, jossa keskeistä on luonnon kokeminen ja luonnosta oppiminen. Se ottaa lisäksi huomioon eettisen näkökulman ollen ympäristövaikutuksiltaan vähäistä ja paikallisen yhteisön edut huomioivaa. Tyypillisesti ekomatkailu suuntautuu luonnonalueille, jolloin sen tulisi myös tukea ja avustaa matkakohteen suojelua.

3.2 Kestävä matkailu – Sustainable Tourism

Käsitteenä kestävä matkailu on ekomatkailua ja myös luontomatkailua laajempi, sillä kestävä matkailu voivat olla muutkin kuin luontoon kohdistuvat matkailumuodot (Lohiniva 1995). Kestävän matkailun käsitteen katsotaan saaneen alkunsa 1960-luvulla, vaikkakin kestävä kehityksen periaatteella kaiken kaikkiaan on huomattavasti pitempi historia (Hall 1998). Kestävän matkailun käsite syntyi alun perin massaturismin kritiikistä, jolloin havahduttiin huomaamaan nopeasti kasvaneiden matkailijamäärien haitallinen vaikutus ympäristöön (kuva 5). 1970-luvulla yleistyi pyrkimys matkailijoiden ohjaamiseen luonnonarvoiltaan vähemmän aroille alueille. Samalla matkailijoiden luontotietoa ja tietoisuutta massaturismin ympäristöhaitoista pyrittiin lisäämään erilaisilla koulutustapahtumilla ja opaskirjoilla. Tämä tietoinen, ympäristöystävällisen matkailumuodon tavoittelu johti käsitteen vihreä matkailu syntyyn, josta sittemmin 1980-luvun lopulla alettiin käyttää nimitystä kestävä matkailu.

Kuva 5. Kestävä matkailu -käsitteen syntyhistoria (alkuperäinen kuva Swarbrooke 1999).

Tänä päivänä kestävä matkailu viitataan yleisesti matkailutoimintaan, joka parantaa paikallisyhteisön sosio-ekonomista tilaa lisäämällä sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia heikentämättä kuitenkaan matkakohteen ekologista tilaa (Gunn 1994). Kestävä matkailu on siis ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä pohjalla (Saarinen 1998; Swarbrooke 1999; ks. myös Buckley 1999). Taloudellisella kestävyydellä tarkoitetaan sitä, että paikallisyhteisö saa matkailusta taloudellista hyötyä ja työttömyys alueella vähenee matkailun tuottamien työpaikkojen lisääntyessä. Sosiaalisella kestävyydellä viitataan puolestaan ihmisten oman elämänhallinnan lisääntymiseen ja yhteisöllisen identiteetin säilymiseen (Cater & Lowman 1994; Rannikko 1997; Sievänen 1998).

Hemmin (1995) mukaan kestävä matkailu sallii luontoperusteiselle matkailulle välttämättömien luonnonvarojen uusiutumisen ja ehkäisee niiden tuhlailevaa käyttöä. Edelleen Hemmiä (1995) mukailen kestäväan matkailukehitykseen kuuluvat taloudellinen kasvu ja uudet työpaikat, matkailijatytytyväisyys, ympäristönsuojelu, paikallisen kulttuurin kunnioittaminen sekä paikallisten ihmisten yleisen hyvinvoinnin lisääntyminen matkakohteena olevalla alueella.

Borgin (1997 ja 1998) mukaan kestävässä matkailussa taloudelliset, sosiaaliset ja esteettiset tarpeet täyttyvät samalla kun ylläpidetään kulttuurista koskemattomuutta ja säilytetään biologinen monimuotoisuus sekä elämää ylläpitävät ekologiset toiminnot. Kestävä matkailukehitys on ymmärrettävä syvällisenä prosessina ja koko matkailuelinkeinon läpäisevänä uudelleen ajatteluna (Borg 1997). Kestävä matkailu -käsité on johdettu kestäväan kehityksen ajatuksesta (Borg 1997). Kestävä kehitys korostaa muutosta jatkuvasta talouskasvusta kohti uudenlaista kehityskulkua, jossa otetaan huomioon nykypäivän tarpeet vaarantamatta kuitenkaan tulevien sukupolvien mahdollisuuksia. Kestäväan kehityksen johtoajatut muotoiltiin Brundtlandin komission mietinnössä, joka julkaistiin YK:n toimesta vuonna 1987.

3.3 Luontomatkaillu – Nature Tourism

Luontomatkaillun käsitteistön tarkastelussa pidetään avaintekstinä vuonna 1976 julkaistua Gerardo Budowskin kirjoitusta *Tourism and environmental conservation: conflict, coexistence, or symbiosis?* Siinä Budowski kääntää matkaillun ja luonnonympäristön välisen suhteen matkaillun ja luonnonsuojelun väliseksi suhteeksi, jota voi olla luonteeltaan kolmenlaista. 1) Matkaillu ja luonnonsuojelu eivät kohtaa lainkaan, jolloin ne eivät myöskään hyödytä tai häiritse toisiaan. 2) Matkaillu ja luonnonsuojelu ovat symbioottisessa suhteessa, jolloin ne hyödyttävät toisiaan vastavuoroisesti. 3) Matkaillu ja luonnonsuojelu ovat konfliktissa toistensa kanssa, jolloin suhdetta leimaa etujen ja haittojen ristiriitaisuus. Avainasemaan Budowskin tekstissä nousee matkaillun ja luonnonsuojelun symbioottinen suhde ja näkökulmat luonnon suojelemisesta ja ekologisista periaatteista. Tässä uudenaalaisessa tavassa jäsentää matkaillun käytäntöä ilmenee myös luontomatkaillun alkava rakentuminen (Lohiniva 1995).

Luontomatkaillussa luonnonympäristö muodostaa matkaillutuotteen perustan ja näyttämön, jossa matkatapahtuma viedään läpi. Vaikka luonto ja luonnon kokeminen ovat luontomatkaajan ensisijaisia päämääriä, niin elämykset voivat perustua myös luontoon liittyviin kertomuksiin ja perinteeseen (Borg 1999). Luontomatkaillun johtoajatutuksena pidetään sitä, että luontomatkaillun ei saa heikentää tai vaarantaa kohdealueensa luontoarvoja (Aho 2000; Helle 2000b). Tämän johtoajatutuksen sanotaan kuitenkin sisältävän eräänlaisen paradoksin: luontomatkaillu edellyttää ihmisten viemistä mahdollisimman koskemattomaan luontoon, mikä puolestaan johtaa luonnon koskemattomuuden rikkoutumiseen yhä enenevässä määrin (Valkama 1997). Ympäristövaikutuksiltaan vähiten haitallista luontomatkaillu on silloin, kun myös matkaillun puitteet – majoitus, jätehuolto ja matkustaminen kohteeseen – järjestetään ympäristövastuullisesti (Borg 1998).

Valkama (1997) määrittelee luontomatkailun seuraavalla tavalla: *”Luontomatkailu on matkustamista luontoon joko omatoimisesti tai matkanjärjestäjän ohjaamana siten, että olennaisena osana matkaa on lihasvoimaan tai luonnonvoimiin perustuva liikkuminen, kun matkan päätarkoitus kuitenkin on luontoelämysten kokeminen.”* Näin ollen luontomatkailuksi määrittyvät esimerkiksi vaeltaminen, pyöräily, hiihto, melonta, ratsastus sekä liikkuminen koirien tai porojen vetäminä. Sen sijaan moottoriajoneuvoin suoritettu matkanteko ei ole luontomatkailua, vaikka se suuntautuisikin luontoon. Moottoriajoneuvojen käytön katsotaan vaarantavan ja välineellistävän aidot luontokokemukset (Condit 1995).

Valkaman (1997) mukaan luontomatkailun elämyksellisyys luo otollisen kasvualustan omakohtaisen luontosuhteen vahvistamiseen ja tätä kautta myös toimenteisiin luonnon hyväksi. Juuri tämä nähdään luontomatkailun mahdollisuutena ja myönteisenä ympäristövaikutuksena. Myös Condit (1995) painottaa luontomatkailussa ihmisen ja luonnon henkisen yhteyden ja vuorovaikutuksen vahvistamista, mikä johtaisi yhteiskunnan voimakkaampaan sitoutumiseen luonnon-suojeluun. Ollakseen ympäristövastuullista matkailua, luontomatkailun on Conditin (1995) mukaan kyettävä noudattamaan seuraavia periaatteita:

- **Elämän kunnioittaminen.** Tämä periaate kieltää tahallisen kärsimyksen tai kuoleman aiheuttamisen luontokappaleelle.
- **Luonnontilaisuuden arvon korostaminen.** Ihmisen käynti luonnossa on ohimenevä ja pidättyväinen vierailu luonnon ehdoilla. Matkakohteen ympäristön luonnontilaisuutta ei tule vähentää.
- **Tekniikan rajoittaminen.** Luontomatkailuun eivät kuulu tekniset apuvälineet, sillä niitä käyttämällä matkailija saa vain pintapuolisen vilkaisun luonnosta. Mikäli tekniikan käyttäminen ja siitä saatu kokemus ovat matkailijalle ensisijaista toimintaa, ei hän vieraile luonnossa hienovaraisesti vaan yrittää pikemminkin valloittaa sen.
- **Luonnon moninaisuuden ja palautuvuuden suojeleminen.** Luontomatkailussa ei kehitetä matkakohteen kantokykyä ylittävää toimintaa. Matkakohteen luonnon eheyttä ei rikota järjestämällä luonnon omaa kiertokulkua häiritsevää toimintaa. Luontomatkailijasta ei jää matkakohteeseen eli luontoon jälkiä matkan päätyttyä.
- **Velvoite luontoa kohtaan.** Luontomatkailu kunnioittaa luonnon sisäistä autonomiaa ja vahvistaa luonnon omaleimaisuutta ja koskemattomuutta.
- **Velvoite ihmistä kohtaan.** Luontomatkailu tarjoaa tietoa matkakohteen luonnosta, ekologiasta, historiasta ja kulttuurista. Velvoite ihmistä kohtaan tarkoittaa myös rehellisyyttä: ihmistä ei saa houkutella asiakkaaksi tarjoamalla keinotekoisia luontoelämyksiä.

- **Velvoite yhteiskuntaa kohtaan.** Luontomatkailu edesauttaa kehityskulkua, jossa luonnon kunnioitus ja ekologisesti kestävä elämäntapa ovat yhteiskunnallisen toiminnan perusta. Luontomatkailu osoittaa laajaa huolenpitoa ja kunnioitusta luonnon lisäksi myös paikallista kulttuuria kohtaan.

Edellä mainituista luontomatkailun määritelmistä poiketen monissa kansainvälisissä määritelmissä luontomatkailu ei välttämättä pidä sisällään kestävyys-tunnuksia, mikä aiheuttaa hämmennystä. Esimerkiksi Goodwin (1996) määrittelee luontomatkailun seuraavalla tavalla: Luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkia niitä matkailumuotoja ympäristövaikutuksiltaan haitallinen massaturismi mukaan lukien, jotka hyödyntävät erämaa-alueita ikään kuin resurssina.

3.4 Yhteenveto käsitteistä

Kansainväliseen kirjallisuuteen on vakiintunut käytäntö, jonka mukaan ekomat-kailulla tarkoitetaan luontoon kohdistuvaa matkailua, joka ottaa huomioon luonnon ja kulttuurin säilymisen sekä paikallisyhteisön taloudelliset edut. Kansainvälinen käytäntö erottelee ekomat-kailun ja luontomatkailun siten, että jälkimmäisellä ei välttämättä ole kestävän kehityksen tunnusmerkkejä (Borg 1997).

Suomalaisessa kirjallisuudessa luontomatkailu sen sijaan ymmärretään yksiselitteisesti erääksi kestävän matkailun muodoksi ja eräissä määritelmissä (esim. Condit 1995) myös ekomat-kailun synonyymiksi. Suomalaiseen käytäntöön ekomat-kailu- tai ekoturismi-termiä ei suositella, vaan luontomatkailua siten määriteltynä, että se pitää sisällään vähintäänkin kestävän matkailun tunnukset (Borg 1997).

Nyt käsillä olevassa suunnitelmassa seurataan suomalaista käytäntöä ja siksi käytetään johdonmukaisesti termiä luontomatkailu. Sisällöltään se tässä suunnitelmassa vastaa lähinnä ekomat-kailun määritelmää, mikä käy selkeästi ilmi luontomatkailun kriteerit määrittävässä luvussa 6.2.4.

4 SYÖTTEEN ALUE LUONTOMATKAILUKOHTENA

4.1 Maisema

Monet Syötteen alueen vaarat, harjut ja vesistöt ovat luonnonkauneutensa vuoksi olleet paikallisille ihmisille nähtävyyksiä jo paljon ennen nykyaikaisen matkailun syntyä. Luontoa ja kauniita maisemia on käyty ihailmassa esimerkiksi Pudasjärven Jukuanvaaralla ja Taivalkosken Pyhitysvaaralla (Taskila 1993). Salaperäisen erämaan sydämenä pidetty Pyhitys on Taivalkosken korkein vaara, jossa on kautta historian uhrattu paremman metsästysonnen toivossa (Vahtola 1988). Maisemaa hallitseva Iso-Syöte, Suomen eteläisimmäksi tunturiksikin mainittu, on niinikään kuulunut alueen suosituimpiin näköalapaikkoihin, jonne yöttömän yön aurinkoa on saavuttu maakunnasta ihailemaan runsain joukoin. Pudasjärven

entinen piirilääkäri H. J. Nortamo kuvailee elävästi vuonna 1902 tekemäänsä juhannusretkeä Iso-Syötteelle:

”Naamangan suunnalta on sangen työlästä nousta vuorenhuipulle, sillä tunturi on äkkijyrkkä siltä puolelta. Polventaipheet väsyksissä ja hengästyneinä pääsimme kuitenkin vuoren tasaiselle laelle ja pysähdyimme pitkäksi aikaa hämmästyksestä sanattomina nähdessämme tuon suuremmoisena ja hurmaavaan näköalan. Peninkulmittain ympärillämme näimme jalkojemme alla aution, äänettömän erämaan. Hopeanauhana koukerteli Pärjänjoki soiden ja rämeiden keskellä. Oikealla kohotti Koston Pyhitys Kuusamon puolelta komean päälakensa taivasta kohti, ja siellä täällä kimalteli metsälammen sininen pinta. Taivas oli sees ja pohjan puolella pyöri auringon kultainen kehrä kohti taivaanrantaan.” (Nortamo 1963)

Syötteen maiseman piirteet ovat saaneet alkunsa miljoonia vuosia sitten mannerlaattojen törmäyksen ja voimakkaiden eroosio- eli kulumisvaiheiden kautta. Mannerlaattojen törmäyksessä Syötteen seudulle syntyi kilometrien korkuisia poimuvuoria, jotka aikojen saatossa joutuivat kulumiselle alttiiksi ja joista sen vuoksi on enää loivapiirteiset ja matalat juuret jäljellä (Hjort 2001). Kallioperän ja sitä kautta myös maiseman kehitykseen kuuluvat olennaisena osana murroslaaksot, jotka ovat syntyneet poimuttumisen, lohkoliikuntojen tai maanjäristysten tuloksena. Maisemallisesti arvokkaina voidaan pitää Portinkurun ja Vattukurun murroslaaksoja, jotka ovat muinoin toimineet myös mannerjäätikön sulamisvesien purkautumisväylinä (Hjort 2001).

Kallioperän muodostumisen jälkeen mannerjäätikkö ja jäätikön sulamisvedet muokkasivat pinnanmuotoja kuljettamalla ja kasaamalla irtainta maa-ainesta. Mannerjäätikön pohjalla virtasi jään sulamisvaiheessa tunnelijokia, jotka kuljettivat mukanaan soraa sekä jään rouhimia kiviä. Jäätikön reunan vetäytyttyä ja tunnelijokien kuivuttua jäljelle jäivät harjumuodostumat, kuten Soiperoisenharju Taivalkoskella sekä Naamankaharju ja Pytkynharju Pudasjärvellä. Harjualueilla voidaan nähdä myös muinaisia rantakivikoita, joita tuhansia vuosia sitten huuhtoivat Itämeren aallot (Hjort 2001). Muinaisten rantavoimien lisäksi kivikoita ovat synnyttäneet kylmälle ilmastolle tyypilliset jäätymis- ja sulamisprosessit. Eniten näitä roudan paikalleen särkemiä lohkarikkoja eli rakkakivikoita esiintyy vaarojen lakialueilla ja paikoissa, joissa muinaiset aallokot ja mannerjäätikön sulamisvedet ovat huuhtoneet kallion näkyviin. Maisemallisesti huomattavia rakka-alueita on Iso-Syötteellä sekä Ahmavaaralla ja Kärriyvaaralla (Hjort 2001).

Syötteen seutu tunnetaan myös lumen valtakuntana, jonne lumi tulee varhain syystalvesta ja sulaa kevätauringossa vasta toukokuun alkupuolella. Tämä luo erinomaisen mahdollisuuden hiihto- tai lumikenkävaelluksille esimerkiksi keväthankien aikaan. Erityisesti Syötteen kansallispuisto tarjoaa vertaansa vailla olevat olosuhteet hiljaisuuden kuunteluun. Näitä mahdollisuuksia ja talvimaisemaa Markku Lappalainen (2001) kuvaa hienolla tavalla:

”Tykkylumen peittämät kynttiläkuuset seisovat hiljaisina silmäkantamatomiin ulottuvan metsämeren etualalla. Puut muistuttavat nöyrän kumaraisia ihmishahmoja ja toinen toistaan erikoisempia mielikuvitusolentoja. Aurinko taluttaa hangelle piirtyviä varjoja aamusta iltaan. Latu-uran ulkopuolella hanki hohtaa viiltävään kirkkaana. Pehmeät muodot hallitsevat maisemaa. Syötteen seudulla on joka talvi lunta puolitoista - kaksi metriä. Hiihtoretki täysikuuisena yönä kuusikkoisen vaaran tykkyhahmojen parissa on elämyksenä ikimuistoinen. Kelmeän kuunvalon piirtämissä varjoissa on aivan erityistä tenhoa. Linnunradan tähtien tuike ja revontulien loimu tuovat parhaimmillaan öiseen hiihtelyyn hohtoa, josta harva osaa edes uneksia.”

4.2 Luonto

Rikkomattomat vanhat kuusimetsät, alamaiden aavat sekä yli 300 metrin korkeudella sijaitsevat viehättävät rинnesuot ovat Syötteen seudulle ominaisia luonnonympäristöjä (Annanpalo 2000). Luonnonoloiltaan Syötteen seutu sijaitsee vaihettumisvyöhykkeellä, jossa voidaan havaita sekä pohjoisen että eteläisen luonnon piirteitä, mikä seikka lisää alueen luonnon monimuotoisuutta. Pintalaltaan Syötteen alue on Suomen laajimpia yhtenäisten vanhojen metsien alueita tarjoten suojaisan turvapaikan monille uhanalaisille eliölajeille.

Vaaroilta avautuvat maisemat esittelevät todelliset piirteensä vasta retkeilypoluilta. Kaukaa katsottuna yksivakaalta näyttävä havumetsä kätkee sisälleen monipuolisen ja kiehtovan kirjon erämaaluontoa, josta taitava opas voi kertoa asiakkailleen tuhansia tarinoita. Seudun eläimistöä leimaa erämaisuus. Suurpedot – karhu, ahma, susi ja ilves – kuuluvat Syötteen eläimistöön vähintäänkin säännöllisinä vierailijoina. Saukko viihtyy korpipurojen varsilla pyydystäen harjuksia ja tammukoita (Lappalainen 2001). Erikoisuutena eläinlajeista on vielä mainittava liito-orava, jonka elinympäristöä ovat kaskiviljelyn tai metsäpalojen seurauksena syntyneet ja sen vuoksi runsaasti lehtipuuta sisältävät vanhat metsät (Annanpalo 2000). Syötteen seutu on tämän suurisilmäisen taigan asukkaan levinneisyyden luoteista äärelaitaa.

Luontomatkailuun luettavalle lintumatkailulle Syötteen seutu on varsin otollinen. Maakotkan lentokuvio ei ole tavaton ilmestys taivaalla. Myös merikotka nähdään alueella säännöllisesti. Pohjoisen vanhojen metsien lajien kuukkelin ja lapintiaisen voidaan sanoa oleva melkeinpä jokapäiväistä nähtävää, ja etelässä uhanalainen metsokin soi vielä Syötteen metsissä (Lappalainen 2001). Itäiset vanhojen metsien pikkulinnut sinipyrstö ja idänuunilintu ovat Syötteen alueen harvinaisia vakiovieraita, samoin taviokuurna ja ampuhaukka (Rajasärkkä 2000). Nämä kaikki kiinnostavat vaativaakin lintumatkailijaa. Muualta Euroopasta Suomeen tulevien lintumatkailijoiden kiinnostuksen kohteita Syötteellä voisivat olla myös pohjantikka sekä kanalinnuista pyy, teeri ja aikaisemmin mainittu metso.

Syötteen alueen luonnontilaisissa metsissä kasvaa monia lahopuuta vaativia eliölajeja, joita luontomatkailija voi opetella tunnistamaan alansa hallitsevan oppaan avustuksella. Olemukseltaan näyttävä röyhelökääpä viihtyy Syötteen kuusikoissa, eikä kyseisestä kääpälajista ole kuin muutama havainto muualta Suomesta (Annanpalo 2000). Muita Syötteen harvinaisia kääväkkäitä ovat peikonahka, känsäorvakka, kairakääpä, silokääpä, lumokääpä, hentohaprakääpä sekä välkkyludekääpä ja haavanarinakääpä (Lappalainen 2001). Vanhojen metsien tunnusmerkkeinä pidetyt raidantuoksukääpä, lohkokääpä ja myös raidankeuhkojäkäälä ovat sen sijaan huomattavasti yleisempiä ja siksi helpommin havaittavia.

Myös Kouvan seudun kalkkikalliot sekä Ahmavaaran ja Pitämävaaran ultra-emäksiset kalliot tarjoavat luontomatkailijan nähtäväksi monia mielenkiintoisia ja näyttäviä kasvilajeja, samoin puronotkelmat ja lukemattomat lähteiköt kuusimetsän kätköissä. Luontomatkan järjestäminen harvinaisten lajien esiintymispaikoille on harkittava tarkoin ja tapauskohtaisesti, ettei laji vaarannu luontomatkan takia.

4.3 Historia ja kulttuuriperintö

Syötteen alueella ihminen on elänyt luonnosta kautta historian. Vuosituhansia sitten esihistoriallisen ajan ihmiset asettuivat asumaan lähitienoon jokivarsille ja järvien rannoille. Esihistoriallisella ajalla toimeentulon perustana olivat metsästäys ja kalastus sekä keräilytalous. Erätalous kukoisti elinvoimaisena vuosituhannesta toiseen. Vielä 1900-luvulla metsästäys oli tärkeä metsänkäytön muoto Syötteen seudulla (Aarnio 2001). Erätalouden väistyessä ja kiinteän asutuksen juurtuessa seudulle ryhdyttiin kuusikkovaaroilla kaskeamaan ja viljelemään ruista. Kaskiviljelyn aikakaudesta muistuttavat nykyisin runsaasti lehtipuuta sisältävät metsiköt vaarojen rinteillä (Aarnio 2001).

Metsä- ja porotalouden sekä tervakauden historiasta kertovat monet metsäkämppien, uittopatojen ja poroaitauksien jäänteet sekä tervahaudat jokipenkeillä ja mäntykankailla. Niinikään kiehtovia kulttuurikohteita ovat Latvakouvan ja Rytivaaran entiset kruununmetsätorpat Syötteen alueen pohjoisosassa. Metsäisten vaarojen ja karujen kankaiden lisäksi myös niittymaiksi soveltuvat vähäpuustoiset suot, puronvarret ja notkelmat olivat ihmistoiminnan kohteina vuosisatojen ajan (Aarnio 2001). Koska heinäpeltoja ei perinnäisen maatalouden aikana vielä tunnettu, jouduttiin karjan talviruokintaan käytetty heinä haravoimaan laajoilta suoalueilta. Heinät varastoitiin heinäsuoviin tai latoihin talvella tapahtuvaa kotiinkuljetusta varten. Vielä nykyäänkin monilta soilta löytyy latojen ja niittysaunojen pohjia sekä puroista patojen jäänteitä kertomassa entisajan monimuotoisesta niittykulttuurista (Aarnio 2001).

Metsän historian kannalta Syötteen sijainti on otollinen. Koska alue sijaitsee luontonsa puolesta eräänlaisella vaihettumisvyöhykkeellä, se on vuosisatojen saatossa tarjonnut ihmisen toimeentulolle monenlaisia mahdollisuuksia. Esimerkiksi kaskiviljelyä ei enää juurikaan pohjoisempaan harjoitettu, kun taas porotaloutta ajatellen seutukunta lukeutuu eteläisimpiin alueisiin. Syötteen alueen kulttuuriperintö ja monipuolinen erähistoria ovat luontomatkailun vetovoimatekijöitä. Seuraavassa esitellään mahdollisuuksia, joita kulttuuriperintö voi tarjota luontomatkailulle:

- **Rytivaaran kruununmetsätorppa.** Paikka sijaitsee UKK-reitin läheisyydessä, joten sen saavutettavuus on erinomainen. Vuonna 1852 perustetun torpan rakennuksille on laadittu korjaussuunnitelma, jonka toteuttaminen on aloitettu vuonna 2001. Rytivaara tarjoaa luontomatkailijoille mahdollisuuden tutustua metsätorpparin elämään.
- **Eränkävynnin historia.** Vuoden 2002 aikana Syötteelle valmistuu ansapolku, jossa esitellään entisajan pyytäjän luontosuhdetta ja uskomuksia sekä vanhoja pyyntimenetelmiä. Vanhat erätarinat ovat kiehtovia luontomatkakokemuksia.
- **Luonnonniityt.** Heinänteko vanhalla luonnonniityllä soveltuu hyvin luontomatkailutoiminnaksi, samoin esimerkiksi yöpyminen niittysaunassa.
- **Kaskimetsät sekä tervan- ja miilunpoltto.** Osa vanhoista kaskimetsistä sijaitsee retkeilyreittien varsilla ollen erinomaisia tutustumiskohteita. Kaskiteema voidaan valjastaa matkailukäyttöön laajemminkin, sillä kaskenpoltto ja sen jälkeinen rukiin tai nauriin kylvö sekä sadonkorjuu ovat matkailijoita kiinnostavia tapahtumia. Samankaltainen ohjelmanumero on mahdollista kehittää myös tervan- ja miilunpoltosta.
- **Metsätalouden historia.** Sahapuiden poimintahakkuu alkoi Syötteen seudulla 1800-luvulla. Metsäteollisuuden monipuolistuessa 1900-luvun alkupuolella suuria savottatyömaita oli lähes jokaisella vaaralla. Vanhaan tapaan tapahtuva puunkaato ja -kuljetus sekä uitto ja kämppäelämä tarjoavat loputtomat mahdollisuudet luontomatkailulle.
- **Porotalouden historia.** Porotalous on alueella huomattavasti vanhempaa perua kuin teollinen metsätalous. Poroajelujen lisäksi luontomatkailua voi olla päiväretkien järjestäminen poroaitauksella tapahtuvalle poroerotukselle. Syötteen alueella on useita porojen kesämerkintäpaikkoja, joista on vielä näkyvissä jäänteet. Parhaita, polkureittien varsilla olevia kohteita on mahdollista kunnostaa ja entisöidä.

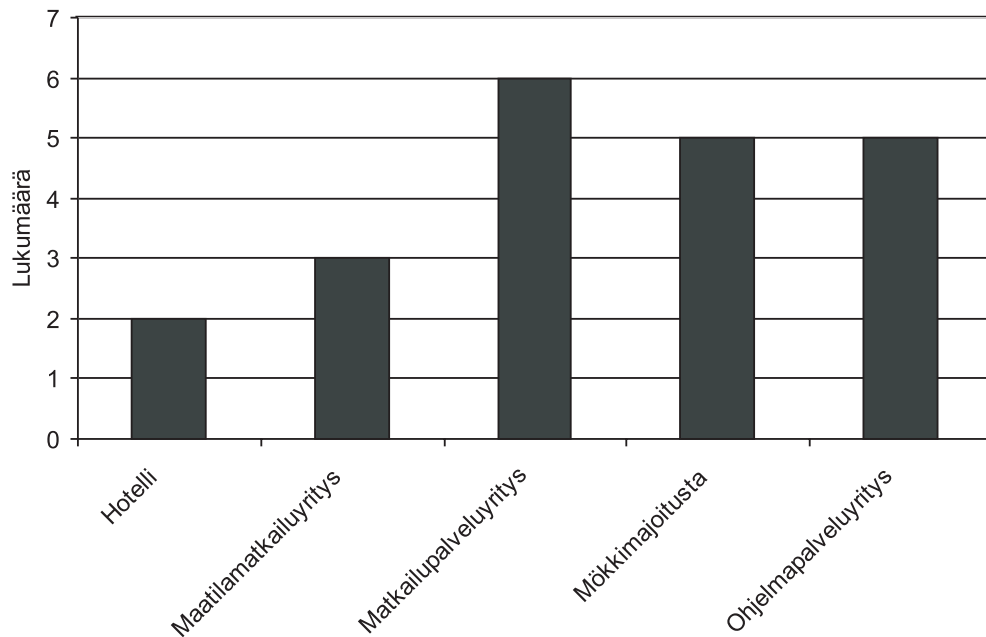

5 LUONTOMATKAILUN NYKYTILA

5.1 Matkailuyritykset ja -palvelut sekä asiakaskunta

Varsinainen matkailuelinkeino Syötteellä alkoi kehittyä 1970-luvun lopulla ke-lomökkien rakentamisella (Jauhola 1996). Vuonna 1980 Metsähallitus vuokrasi Pudasjärven kunnalle Iso-Syötteen itäpuoleisen rinnealueen, minkä jälkeen yksityisyrittäjät alkoivat hotellin ja hissien rakentamisen (Maanvuokrasopimus HK 3045/491–66). Myös Pikku-Syötteen laelle rakennettiin 1980-luvulla hotelli ja rinteille hiihtohissit laskettelijoita varten. Mökkikyliä rakennettiin ja alueen infra-struktuuria kehitettiin edelleen 1990-luvulla.

Nykyisellään Syötteen alueen välittömässä vaikutuspiirissä toimii runsaat 20 matkailuyritystä, joista matkailupalveluyrityksiä on eniten (kuva 6). Kyseisellä yritystyyppillä tarkoitetaan matkailuun liittyvien palvelujen tuottamista, kuten mökkien huoltopalvelua ja myymälä- sekä huoltoasematoimintaa palveluineen. Yritysmuodoista seuraavaksi eniten on mökkimajoitusyrittäjiä ja ohjelmapalve-luyrityksiä. Viimeksi mainitun ryhmän ohjelmistoon kuuluvat luontomatkailu-palvelut, mutta ohjattua luontoretkeilyä tarjotaan matkailijoille myös muissa yrityksissä.

Kuva 6. Syötteen alueen tuntumassa olevat matkailuyritykset (Kangaskorte 2000).

Matkailuyritysten tarjoamat palvelut sisältävät majoitus- ja ohjelmapalvelun lisäksi myös ruokapalveluja, joita on lähes puolella yrityksistä. Ohjelmapalveluyrityksillä ruokailu tapahtuu usein maastossa itse tehtynä. Muita yritysten tarjoamia palveluja ovat opastustoiminta, matkatoimisto- ja välityspalvelu sekä matkamuistojen myynti. Ohjelmapalveluyritysten järjestämiin toimintoihin kuuluvat moottorikelkkasafarit, ohjatut retket luonnossa kävellen tai hiihtäen, marjastus, pyöräily, ratsastus, kiipeily, lumikenkäkävely ja retket koirien tai porojen vetäminä (Kangaskorte 2000). Ohjelmapalveluina yritykset järjestävät myös melontaa ja kalastusretkiä sekä koskenlaskua.

Syötteen alueen matkailuyritykset ovat pääosin pieniä, enimmillään viiden työntekijän yrityksiä, mutta sesonkikaudella lisätyöntekijöiden tarve kasvaa selvästi. Runkas viidennes matkailuyrityksistä työllistää yli viisi henkeä. Kahden suurimman yrityksen – Iso Syöte Oy:n ja Syötekeskus Oy:n – vakituinen työntekijämäärä on muita yrityksiä huomattavasti suurempi. Vuotuiset asiakasmäärät vaihtelevat matkailuyrityksen koon mukaan alle 5000 matkailijasta yli 20 000 matkailijaan (Kangaskorte 2000). Noin neljännes matkailuyrityksistä on toiminut alueella alle viisi vuotta, mutta muut yritykset omaavat pitemmät perinteet. Valtaosalla yrittäjistä on aikomus laajentaa toimintaa uusimalla palvelurakenteita ja lisäämällä ohjelmapalveluja. Erityisesti Syötteen kansallispuiston hyödyntäminen luontomatkailussa kuuluu monen matkailuyrittäjän tulevaisuudensuunnitelmiin (Kangaskorte 2000).

Matkailuyritysten kohderyhmänä ovat nuoret ja erityisesti kotimaiset sekä ulkomaiset yritysasiakkaat (Kangaskorte 2000). Erkkosen (2000) kävijätutkimuksen mukaan suuri osa Syötteen alueella vierailevista tulee Oulusta ja sen lähikunnista. Syöte mielletään ennen kaikkea perhekohteeksi, jossa yövytään ja jonne matkustamisen motiiveina ovat luonnon kokeminen, kauniit maisemat, luonnonrauha ja hiljaisuus, luonnosta oppiminen sekä uudet kokemukset ja elämykset. Harrastusaktiiviteeteista tärkeiksi kävijätutkimuksessa osoittautuivat maastohiihto, laskettelu, luonnon tarkkailu ja vaeltaminen. Tutkimuksen mukaan Syötteen alueen kävijät olivat varsin tyytyväisiä, joskin kesäajaksi he toivoivat enemmän opastettua toimintaa, kuten ohjattuja vaellusretkiä. Tämä on varsin rohkaisevaa alueen luontomatkailun kehittämistä ajatellen.

5.2 Luontomatkailuaktiviteetit

Opastetut vaellusretket ovat Syötteen alueella enimmäkseen päiväretkiä, jotka kohdistuvat luonto- ja kulttuurikohteille. Teemaretkistä suosittuja ovat linturetket ja syyskesällä marjastusretket. Matkailuyrittäjien haastattelun perusteella ohjatut retket jatkossa lisääntyvät johtuen alueen palveluvarustuksen uudistamisesta sekä alueen luonto- ja historiatietouden lisääntymisestä. Erityisesti metsän historiaan ja eräkulttuuriin liittyvät paikat ja kertomukset ovat yrittäjien mukaan matkailijoita kiinnostavia retkitemoja.

Halukkuutta on myös yön yli kestävien vaellusretkien järjestämiseen. Koska autiotuvissa yöpymistä ei voida sallia ohjatuilla, maksullisilla vaellusretkillä, jää

vaihtoehdoksi telttamajoitus taukopaikkojen tuntumassa. Jokamiesretkeilijöiden ja ohjattujen vaellusretkikuntien kohtaaminen on mahdollista välttää rakentamalla yrittäjille oma taukopaikka, joka toimisi esimerkiksi varaustupaperiaatteella. Toisaalta varaustupajärjestelmän kehittäminen laajemminkin saattaisi olla toimiva ratkaisu ohjattujen luontomatkojen tukikohtaongelmiin.

Opastetut lumikenkävaellukset ja hiihtoretket kuuluvat useiden yrittäjien ohjelmistoon. Periaatteessa tällainen toiminta soveltuu suojelualueelle. Sen sijaan moottorikelkan käyttö lumikenkävaelluksen tai hiihtoretken huoltotehtävissä ei ole sopivaa.

Maastopyörillä Syötteen alueella voidaan liikkua jokamiehenoikeudella. Maastopyörillä liikkumista voidaan rajoittaa, mikäli toiminta vaurioittaa alueen luontoarvoja tai aiheuttaa konfliktitilanteita vaellusreiteillä maastopyöräilijöiden ja vaeltajien kohdatessa. Pelkästään maastopyöräilyyn tarkoitettuja reittejä alueella ei tällä hetkellä ole, mutta mikäli maastopyöräily tulevaisuudessa lisääntyy, reitien rakentamista voidaan harkita. Ohjattuja maastopyöräretkiä Syötteen alueella järjestää nykyisellään yksi yrittäjä.

Koira- ja porovaljakkosafareita järjestetään kahden yrittäjän toimesta. Safarit edellyttävät moottorikelkan käyttöä ajouran tekovaiheessa ja huoltoajoneuvona itse safarilla. Suojelualueilla moottorikelkkailua ei sallita kuin poikkeustapauksissa, minkä vuoksi mainitunlainen safaritoiminta ohjataan luontoarvoiltaan vähemmän aroille alueille. Esimerkiksi Iso-Syötteen retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa ratkaisuksi ehdotetaan yhtä safarireittiä, jota sekä koira- että porovaljakkosafarit voisivat käyttää.

Ohjattuja ratsastusretkiä järjestää tällä hetkellä yksi yrittäjä. Ratsastustalli sijaitsee Kelosyötteellä Syötekylässä. Ratsastusreitit, joiden yhteenlaskettu pituus on noin 9 km, kulkevat pääosin vanhoja tienpohjia pitkin. Kahdessa kohdin reitit poikkeavat Syötteen kansallispuiston sisälle, mistä ei kuitenkaan ole haittaa suojelualueen hoidolle. Tulevaisuudessa ratsastustoiminta voi lisääntyä. Mikäli suojelualueella ilmenee uusien ratsastusreittien tarvetta, yrittäjän on neuvoteltava asiasta Metsähallituksen kanssa.

5.3 Nykytila-analyysi

Nykytila-analyysia varten alueen matkailuyrittäjiä pyydettiin mainitsemaan tärkeysjärjestyksessä Syötteen alueen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Merkittävimpänä vahvuutena pidettiin alueen kaunista ja puhdasta luontoa (taulukko 3). Huomattavana vahvuutena pidettiin myös alueen sijaintia, millä viitattiin lähinnä Oulun kaupungin läheisyyteen. Teknologiakeskuksena tunnetusta Oulusta tulee tällä hetkellä ja ennusteiden mukaan myös tulevaisuudessa valtaosa Syötteen seudun matkailijoista. Lisäksi Oulussa sijaitsee vilkkaasti liikennöity lentokenttä, joka tarjoaa kotimaan lentojen ohella myös yhteydet ulkomaille.

Taulukko 3. Syötteen alueen vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhkakuvat luontomatkailuyrittäjien näkökulmasta (Kangaskorte 2000).

<p>VAHVUUDET</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Luonto 2. Sijainti 3. Iso Syöte Oy:n uusi omistus pohja 4. Syötteen kansallispuisto 5. Talvi 6. Valtion maanomistus pohja 7. Historia 	<p>HEIKKOUEDET</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alueen palvelut 2. Hajanainen rakenne alueella 3. Vähäinen yhteistyö 4. Kesämatkailu 5. Metsähallituksen toiminta 6. Vesistöjen vähäinen määrä 7. Alueen tunnettavuus
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Iso Syöte Oy:n uusi omistus pohja 2. Syötteen kansallispuisto 3. Matkailuyrittäjien kehittyminen 4. Neitseellinen luonto 5. Yhteistyön lisääminen 6. Luontomatkailu 7. Ympäri vuotisuus 	<p>UHKAKUVAT</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uusi lamakausi 2. Polttoaineen hinnan nousu 3. Mahdollinen kaivostoiminta 4. Epäterve kilpailu ja kateus 5. Suunnittelematon rakentaminen 6. Alueen roskaantuminen 7. Luonnonkatastrofi

Niinikään alueen vahvuuksina matkailuyrittäjät pitivät runsaslumisia talvia, Syötteen kansallispuistoa ja laajaa valtion maanomistus pohjaa. Sen sijaan alueen historiaa ei pidetty erityisen suurena vahvuutena, mikä johtunee tutkimustiedon vähyydestä. Monipuolisen perinteen ja historian tuotteistaminen luontomatkailukäyttöön luo perustan kesämatkailulle, joka nykyisellään pidetään eräänä alueen heikkouksista.

Kaikkein suurimpina heikkouksina matkailuyrittäjät pitivät huonolaatuisia ja riittämättömiä peruspalveluja ja alueen hajanaista ilmettä, sillä matkailupalvelujen ja muiden toimintojen keskittäminen puuttuu lähes kokonaan. Majoituskapasiteetin lisääminen sekä ruoka- ja pankkipalveluiden parantaminen lisäisivät alueen kilpailukykyä, samoin korkealaatuisen infopisteen rakentaminen. Alueen hajanaista rakennetta pyritään korjaamaan Syötteen uudessa asemakaavassa. Epäkohdiksi koettiin myös Metsähallituksen (Villi Pohjola) harjoittama liiketoiminta luontomatkailun alalla ja matkailuyrittäjien vähäinen keskinäinen yhteistyö. Yhteistyön lisääminen, yrittäjien tehokas verkostoituminen ja palvelujen yhteismarkkinointi lisäisivät Syötteen tunnettavuutta, joka yrityshaastattelun mukaan koettiin alueen erääksi heikkoudeksi.

Syötteen seudun mahdollisuuksista matkailuyrittäjät nostivat esille ennen kaikkea kaksi tekijää: Iso Syöte Oy:n uusi omistus pohja ja Syötteen kansallispuisto. Ensiksi mainitulla viitataan vuonna 2000 tapahtuneisiin yritys järjestelyihin, joissa Jorma Terentjeff tuli Iso Syöte Oy:n pääomistajaksi. Syötteen kansallispuiston

uskotaan tuovan alueelle lisää myönteistä julkisuutta ja sitä kautta myös matkailijoita. Haastattelututkimuksen perusteella matkailuyrittäjät haluavat kehittää toimintaansa mahdollisimman luontoystävälliseksi, mikä on tärkeää alueen luontomatkailua ajatellen. Useiden yrittäjien mielestä luontomatkailua ei Syötteellä vielä harjoiteta riittävästi, vaan sinne toivottiin lisää laadukkaita ja alueen imagoa kohottavia, luontoon perustuvia matkailutoimintoja. Erityisesti uusien luontomatkailutuotteiden tulisi olla ekologisiin arvoihin tukeutuvia, mutta samalla hyvin myyviä.

Suurimpana uhkana matkailuyrittäjät näkivät uuden taloudellisen lamakauden tulon, mikä leikkaisi kävijämääriä huomattavalla tavalla. Uhkakuvina yrittäjät näkivät myös matkailun piirissä käydyn kilpailun epäterveen kiristymisen, polttoaineen hinnan nousun sekä vääränlaisen rakentamisen tai liikarakentamisen. Viimeksi mainittua uhkaa pyritään poistamaan aiemmin mainitulla Syötteen asemakaavalla. Luontomatkailua silmälläpitäen uhkana koettiin myös alueen roskaantuminen ja mahdollinen kaivostoiminta, jotka molemmat rikkoisivat haitallisesti mielikuvaa Syötteen seudun koskemattomasta erämaaluonnosta.

6 LUONTOMATKAILUN TAVOITETILA JA PERIAATTEET

6.1 Tavoitetila

”Syötteen alue on kansainvälisesti tunnettu ja arvostettu luontomatkailukohte. Paikalliset yrittäjät harjoittavat Syötteen alueella laadukasta luontomatkailua ekologisin periaattein. Metsähallituksen ja luontomatkailuyrittäjien suhde perustuu luottamukseen ja aitoon kumppanuuteen.”

Luontomatkailun tavoitetila kiteytyy kolmeen pääkohtaan:

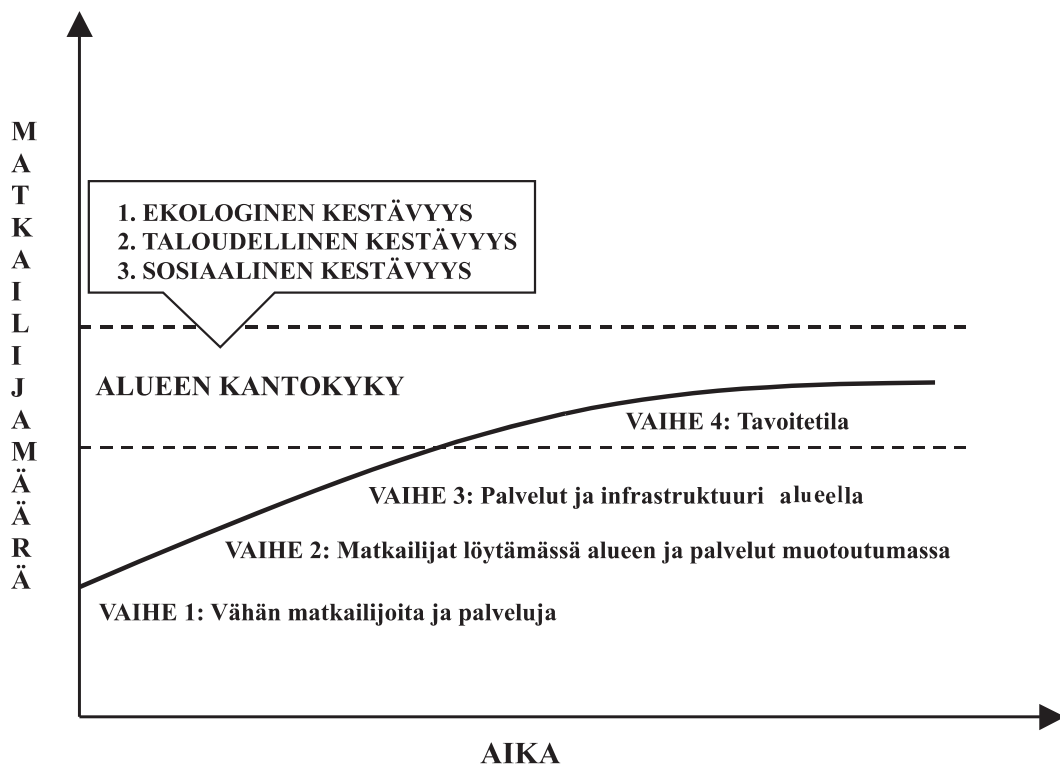
- 1) luontoarvot säilyvät
- 2) paikallisyhteisö hyötyy
- 3) matkailija viihtyy.

Tavoitetilan luontomatkailu edistää luonnonsuojelua ja on ekologisesti kestäväällä pohjalla. Edelleen tavoitetilan luontomatkailu tuottaa matkakohteen ympärillä oleville paikallisyhteisöille taloudellista hyötyä ja on siten taloudellisesti kestäväällä pohjalla. Matkakohteen perinteen sekä historian tunteminen ja kunnioittaminen edesauttaa paikallisen yhteisön identiteetin vahvistumista ja tätä kautta myös sosiaalisen kestävyuden tavoitetta. Korkealaatuiset luontomatkailupalvelut ovat perusta kansainvälisen matkailun kehittymiselle alueella.

Tavoitetilaa voidaan kuvata myös luontomatkailun elinkaaritarkastelun avulla (kuva 7). Vaiheessa 1 luontomatkailijoiden määrä matkakohteessa on vähäinen, eikä erityisiä palveluja matkailijoille ole vielä tarjolla. Tässä vaiheessa taloudelliset näkökulmat matkailussa ovat myös vielä taka-alalla. Vaiheessa 2 luontomatkailijoiden määrä on matkakohteessa kasvamassa ja palvelut muotoutumassa.

Paikalliset viranomaiset ja muut toimijat ovat myös ryhtyneet toimenpiteisiin matkailuolosuhteiden parantamiseksi alueella. Syötteen alueella kehityksen voidaan arvioida olevan tällä hetkellä juuri tässä vaiheessa.

Vaihe 3 ilmentää kehittyntä luontomatkailualueetta, jossa kaikki tarvittavat palvelut ja infrastruktuuri on jo ehditty rakentaa matkakohteeseen ja sen liepeille. Myös uusia työpaikkoja ja matkailuun keskittyviä yrityksiä syntyy alueelle. Vaihe 4 voidaan nähdä luontomatkailun tavoitetilana, jossa matkailijoiden määrä ei matkakohteessa enää lisäännä. Oleellista on, että matkailijamäärät eivät ylitä alueen ekologista kantokykyä. Lisäksi tässä vaiheessa valtaosa paikallista taloutta on kytkeytynyt tavalla tai toisella matkailuelinkeinoon ja matkakohteen markkinointi on laaja-alaista ja intensiivistä.

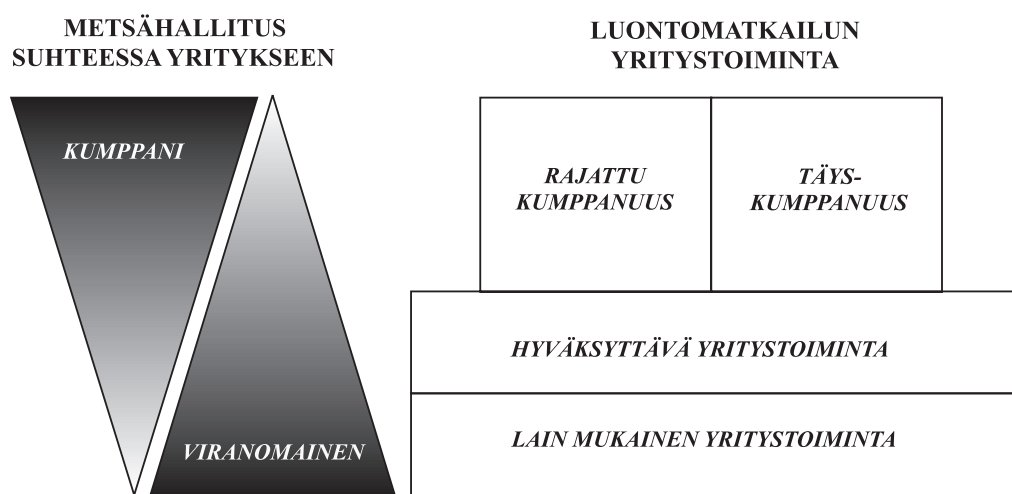

Kuva 7. Luontomatkailun kehittyminen (alkuperäinen kuva Fennell 1999; ks. myös Butler 1980).

6.2 Metsähallituksen ja luontomatkailuyrityksen välinen yhteistyö

6.2.1 Viranomaisroolista kohti kumppanuutta

Metsähallituksen hallinnoimilla suojelualueilla matkailutoiminta on monitasoista, minkä vuoksi myös Metsähallituksen rooli suhteessa matkailuyrittäjään voi vaihdella valvovan viranomaisen roolista kumppanuuteen (kuva 8). Yhteistyön aste muuttuu kohti kumppanuutta sen mukaan, miten hyvin yritys täyttää luontomatkailun tunnusmerkit eli laatukriteerit ja kestävän kehityksen periaatteet (ks. kumppanuudesta Goodwin 2000 ja Shipp & Kreisel 2001).

Kuva 8. Metsähallituksen ja luontomatkailuyrityksen välinen yhteistyö.

Luontomatkailuyrittämisen perustason muodostaa lain mukainen yritystoiminta, joka perustuu jokamiehen oikeuksiin. Tällöin Metsähallitus on yrittäjään nähden maanhaltijan lupaa edellyttäviä toimia ja rauhoitusmääräyksiä valvova viranomainen. Hyväksyttävän yritystoiminnan taso määritellään hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Myös tällä tasolla Metsähallituksella on yrittäjän suhteen valvovan viranomaisen rooli, jolloin yritystoimintaa tarkastellaan lähinnä kieltojen ja rajoitusten näkökulmasta. Hoito- ja käyttösuunnitelma määrittää myös alueella tarvittavan infrastruktuurin ja palveluvarustuksen, kuten opastuksen, reitit ja rakenteet, jotka kaikki ovat matkailun yritystoiminnan kannalta keskeisiä.

Metsähallituksen ja yrittäjän väliseen kumppanuuteen siirrytään siinä vaiheessa, kun yritystoiminta on selkeästi luonnonsuojelutavoitteita tukevaa ja edistävää. Kumppanuus jakautuu rajattuun kumppanuuteen ja täyskumppanuuteen. Rajattu kumppanuus kohdistuu ainoastaan yrityksen luontomatkailutuotteeseen suojelualueella, mutta täyskumppanuudessa tarkastellaan yrityksen koko toiminnan ympäristöystävällisyyttä niin suojelualueella kuin sen ulkopuolellakin. Termit rajattu kumppanuus ja täyskumppanuus määritellään tarkemmin kappaa-

leissa 6.2.4 ja 6.2.5. Yritykselle kumppanuudesta on etua, sillä se mahdollistaa yrityksen tai sen tuotteen markkinoinnin yhteistyössä Metsähallituksen kanssa.

Päämääränä tulee Syötteen alueella pitää Metsähallituksen ja yrittäjän välistä kumppanuutta. Tämä edellyttää Metsähallitukselta uudenlaista ajattelua, jossa kieltoihin ja rajoituksiin perustuva toimintatapa korvautuu aktiivisella, kumppanuuteen perustuvalla toimintatavalla. Perusajatuksen mukaan luontomatkailuyrittämisen ollessa laatukriteerien mukaista ja siten kumppanuuteen johtavaa, se on myös itsestään selvästi lain mukaista ja hyväksyttävää. Tällöin viranomaisrooli voi väistyä taka-alalle pois kumppanuuden tieltä. Kumppanuuden mahdollistama matkailutoiminta edesauttaa luonnonsuojelua mitä suurimmassa määrin, eikä vaarana Syötteen alueen luonnonsuojelullista perustehtävää. Kumppanuus voidaan nähdä myös kasvualustana Metsähallituksen ja ympäröivän yhteiskunnan hyvälle suhteelle, joka on yksi Metsähallituksen tärkeimmistä tavoitteista (Metsähallitus 1999).

6.2.2 Lain mukainen yritystoiminta

Lain mukainen yritystoiminta perustuu jokamiehenoikeuksiin, kuten aikaisemmin todettiin. Suomessa ja myös muissa Pohjoismaissa vallitsevat poikkeuksellisen laajat jokamiehenoikeudet antavat mahdollisuuden käyttää luontoa ilman maanomistajan tai maanhaltijan lupaa, eikä jokamiehenoikeuksista tarvitse maksaa mitään. Kuitenkin jokamiehenoikeuksiin sisältyy aina vaatimus niiden harmittomuudesta: oikeutta ei saa käyttää haittaa tai häiriötä tuottavalla tavalla. Liikkuminen jalan, hiihtäen, pyöräillen tai ratsain on yleensä sallittua luonnontilaisilla tai siihen verrattavilla alueilla, mikäli siitä ei koidu vahinkoa. Niinikään jokamiehenoikeuksien perusteella luonnonmarjojen poimiminen on sallittua. Samoin on sallittua tilapäinen luonnossa oleskelu – esimerkiksi leiriytyminen ja telttailu – siellä missä kulkeminenkin, kunhan siitä ei aiheudu haittaa maanomistajalle tai haltijalle.

Sen sijaan jokamiehenoikeudet eivät anna lupaa nuotion tai vastaavan avotulen tekoon luvatta toisen omistamalle tai hallinnassa olevalle maalle ilman pakottavaa tarvetta. Jokamiehenoikeuksien vastaista on myös kaikenlainen luonnonroskaaminen. Jokamiehenoikeudet eivät myöskään oikeuta moottoriajoneuvolla, kuten moottorikelkalla, ajamiseen toisen omistamalla tai hallitsemalla maalla. Myös eläinten häiritseminen, kasvavien puiden kaataminen tai vahingoittaminen sekä varpujen, sammalten ja kuivuneiden tai kaatuneiden puiden ottaminen on kiellettyä. Jokamiehenoikeuksia rajaavat luonnonsuojelulaki, rikoslaki, maasto- liikennelaki ja jätelaki. Esimerkiksi luonnonsuojelulaki antaa mahdollisuuden säädellä järjestyssäännöllä suojelualueella liikkumista.

6.2.3 Hyväksyttävä yritystoiminta

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään selkeästi, millaista matkailutoimintaa voidaan hyväksyttävästi harjoittaa. Vyöhyketarkasteluun pohjautuva hoito- ja käyttösuunnitelma ohjaa Metsähallituksen toimintaa sen harkitessa erilaisten

lupien myöntämistä suunnitellulle matkailutoiminnalle. Hoito- ja käyttösuunnitelma rakentuu lain kirjaimen mukaan, mutta siinä annetaan tarkempi ohjenuora lain tulkitsemiseksi. Esimerkiksi maastoliikennelain mukaan moottorikelkkailuun tarvitaan maanhaltijan lupa. Hoito- ja käyttösuunnitelma määrittää sen, millaisissa tapauksissa moottorikelkalla ajo suojelualueella voidaan matkailukäytössä sallia.

Vuoden 2002 aikana valmistuvat Iso-Syötteen retkeilyalueen, Soiperoisen luonnonsuojelualueen ja Syötteen virkistysmetsän hoito- ja käyttösuunnitelmat sekä esitys Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmasta. Nämä kaikki yhdessä kattavat lähes koko Syötteen alueen. Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö, mutta muiden hoito- ja käyttösuunnitelmien vahvistaminen tapahtuu Metsähallituksen toimesta. Ympäristöministeriö hyväksyi vuonna 2001 Syötteen kansallispuiston väliaikaisen hoito- ja käyttösuunnitelman. Mainitut suunnitelmat yhdessä muodostavat kokonaisuuden, jossa Syötteen alueelle kohdistuva yleisökäyttö ja luontomatkailutoiminta vyöhykkeistetään.

Vyöhykkeistäminen toteutuu siten, että Syötteen virkistysmetsän alueella, Iso-Syötteen retkeilyalueella ja Soiperoisen luonnonsuojelualueella sallitaan moottorikelkalla tapahtuvaa huoltoa edellyttävät luontomatkailutoiminnot, kuten poroja koiravaljakkosafarit. Sen sijaan Syötteen kansallispuistossa sallitaan pääsääntöisesti vain sellaiset luontomatkailutoiminnot, jotka perustuvat lihasvoimalla liikkumiseen eivätkä edellytä yrittäjältä moottoriajoneuvojen käyttöä. Kysymykseen tulevat esimerkiksi vaellus- ja hiihtoretket sekä lumikenkäkävely.

Hyväksyttävän yritystoimintaan liittyvät myös yrityksen ja Metsähallituksen väliset käyttöoikeussopimukset, jotka säätelevät matkailuyrityksen toimintaa suojelualueella (Metsähallitus 1999). Sopimuksen perustana ovat Metsähallituksen ympäristö- ja laatukäsikirjan mukaiset ympäristöperiaatteet.

Käyttöoikeussopimuksesta käyvät ilmi yrittäjän harjoittamat luontomatkailutoiminnot ja mikäli mahdollista, myös niihin tarkoitetut alueet. Sopimuksesta käy ilmi matkailuyrittäjän oikeus käyttää liiketoimessaan alueen palveluvarustusta, kuten tulentekopaikkoja ja laavuja sekä autiotupia. Tällaisen käytön tulee kuitenkin olla luonteeltaan lyhytaikaista. Käyttöoikeussopimus ei anna yrittäjälle etuoikeutta muihin alueen kävijöihin nähden, joten esimerkiksi autiotuvissa yöpyminen maksullisella opastetulla retkellä ei ole sallittua.

Käyttöoikeussopimuksessa määritellään palvelurakenteiden käytöstä Metsähallitukselle maksettava korvaus, joka koostuu polttopuu- ja ylläpitokustannuksista. Käyttöoikeuden saaja on myös velvoitettu huolehtimaan asianmukaisesta jätehuollosta ja paikan siistimisestä käyntinsä jälkeen. Sopimuksessa edellytetään matkailuyrittäjältä vuosittaista selvitystä sopimuksen mukaisesta liiketoiminnasta. Selvitys laaditaan palautelomakkeelle, jonka toimittaminen Metsähallitukselle mahdollistaa uuden käyttöoikeussopimuksen seuraavaa vuotta varten. Metsähallitukselta sopimus edellyttää esimerkiksi palvelurakenteiden kunnossapitoa, taukopaikkojen polttopuuhuoltoa ja keräyspisteiden jätehuoltoa.

6.2.4 Rajattu kumppanuus

Tähän kategoriaan kuuluvat Syötteen alueelle kohdentuvat **luontomatkailutuotteet**, jotka täyttävät ennalta asetetut laatukriteerit. Laatukriteerit eivät siis kosketa koko matkan elinkaarta kotiovelta matkakohteeseen. Luontomatkailutuotteen 10 laatukriteeriä laadittiin yhteistyössä paikallisten matkailuyrittäjien kanssa (ks. kansainvälisistä kriteereistä Beeton 1998, McKercher 1998, Ashton 1999, Fennell 1999 ja Shipp & Kreisel 2001).

1. **Luontomatka on luontoa säästävää.** Koska luontomatkailu on luontoon perustuvaa, varmistaa ekologisen kestävyuden periaatteisiin nojautuva toiminta matkakohteen vetovoiman myös tulevaisuudessa.
2. **Luontomatka on pienimuotoinen.** Erikoistuneilla luontomatkkoilla ryhmät ovat pieniä, kohteet erikoisia ja ohjelmat räätälöityjä. Suositeltava ryhmäkoko on enimmillään 15 ihmistä.
3. **Luontomatkalla liikkuminen perustuu lihasvoimaan tai luonnonvoimiin.** Tämän laatukriteerin mukaan moottoriajoneuvoilla liikkuminen ei ole luontomatkailua, kun taas esimerkiksi vaeltaminen kävellen tai lumikengillä, pyöräily, melonta sekä liikkuminen koirien tai porojen vetämänä määrittävät luontomatkailuksi.
4. **Luontomatka on hienotunteinen vierailu luonnossa, eikä siitä saa jäädä luontoon pysyviä merkkejä.** Luontomatkalla jätteet minimoidaan ja jätehuolto toimii ekologisten periaatteiden mukaisesti. Tämä laatukriteeri edellyttää myös matkakohteen kulumisen seurantaa.
5. **Luontomatkalla kunnioitetaan elämää.** Tämä laatukriteeri kieltää tahallisen kärsimyksen tai kuoleman aiheuttamisen luontokappaleelle. Elämän kunnioittaminen tarkoittaa myös sitä, että luontokappaleiden elämänkiertoa ei häiritä. Harvinaisten eliölajien esiintymispaikoille suuntautuvista luontomatkkoista on sovittava erikseen Metsähallituksen kanssa. Elämän kunnioittaminen rajaa metsästysmatkailun luontomatkailun ulkopuolelle. Sen sijaan pienimuotoinen opastettu kalastusmatka voidaan lukea luontomatkaksi.
6. **Luontomatka on myös tietomatka.** Luontomatka antaa tietoa matkakohteen luonnosta ja historiasta, mikä edellyttää yritykseltä hyvin koulutettua henkilökuntaa. Säännölliset palautekyselyt asiakkailta luontomatkailutuotteiden laadusta ja niiden ympäristöystävällisyydestä ovat tärkeitä arvioitaessa matkan onnistumista.
7. **Luontomatka tarjoaa aitoja luontoelämyksiä.** Luonnon välineellistäminen tai viihteellistäminen ei ole sopivaa. Luontomatkassa tärkeintä on luonnon kohtaaminen eikä suorittaminen, kuluttaminen tai luonnon valloitus. Näin rajattuna moottorikelkkailua tai esimerkiksi kalliokiipeilyä ei voida mieltää luontomatkailuksi.

8. **Luontomatka hyödyttää paikallista taloutta ja kunnioittaa paikallista kulttuuria.** Yrittäjä hyötyy luontomatkastasta taloudellisesti. Mahdollisimman monet yrityksen tarvitsemista palveluista ja tavaroista, kuten matkamuuistoista, hankitaan paikkakunnalta. Koska luontomatka antaa tietoa matkakohteen kulttuuriperinnöstä ja perinteestä, mahdollistaa se paikalliseen kulttuuriin tutustumisen ja samalla sen arvostamisen.
9. **Luontomatka edistää luonnonsuojelua.** Luontomatkoilusta paikalliselle väestölle koitua taloudellinen hyöty edistää luonnonsuojelua, sillä luonnonympäristöltään arvokkaan matkakohteen pilaaminen merkitsee myös luontomatkoilun loppua. Luonnonsuojelun tukeminen voi toteutua myös rahallisena avustuksena esimerkiksi siten, että yrityksen järjestämästä retkestä menee pieni rahamäärä matkakohteen suojeluun. Luonnonsuojelua edistävaksi voidaan myös lukea yrittäjän Metsähallitukselle suorittama käyttöoikeussopimuksessa määritelty maksu taukopaikkojen käytöstä ohjatulla luontomatkoilla.
10. **Luontomatka on osallistujalle turvallinen.** Luontomatkoilla otetaan turvallisuusnäkökohdat huomioon, mikä tarkoittaa toimivan turvallisuussuunnitelman laatimista. Siinä yrittäjä voi kääntyä kunnan pelastusviranomaisten puoleen.

Linturetkien tai muiden luontoretkien ohella laatukriteerit täyttävä luontomatkoilutuote voi olla esimerkiksi perinnemaiseman sekä vanhojen rakennusten tai rakenteiden kunnostamista. Perinnemaiseman kunnostaminen ohjelmapalveluna edellyttää Metsähallitukselta asianmukaisen koulutuksen järjestämistä yrittäjille perinnemaiseman hoidon periaatteista. Lisäksi perinnemaiseman hoito vaatii Metsähallitukselta huolellista etukäteissuunnittelua, jatkuvaa seurantaa ja toiminnan ohjaamista sekä tarvittaessa ohjelmapalvelutoiminnan rajoittamista.

Syötteen alueella pilottikohteeksi perinnemaiseman kunnostamisesta ohjelmapalveluna soveltuu Rytivaaran kruununmetsätorhalle kuulunut Latolammen suoniitty, jota ennen vanhaan on myös tulvitettu patoamalla niityn läpi virtaava puro. Ohjelmanumerona yrityksen asiakkaille voisi tulla kysymykseen niittotyön eri vaiheiden lisäksi niityn tulvittaminen. Heinänteon ja kuljetuksen latoon tulisi tapahtua tietenkin paikallisen perinteen mukaisilla työvälineillä.

6.2.5 Täyskumppanuus

Täyskumppanuus edellyttää sitä, että yrityksen koko toiminta tuotevalikoiman lisäksi on järjestetty luontomatkoilun ja kestävä kehityksen periaatteita noudattaen. Tällöin esimerkiksi yrityksen majoitus- ja ruokailutilojen kuten myös muiden tilojen tulee kestää ympäristökriittinen tarkastelu energiankulutuksen, vesitalouden ja jätehuollon osalta. Yrityksellä tulee olla erityinen ympäristösuunnitelma, jossa nämä kaikki näkökulmat otetaan huomioon. Ohjelmapalveluyritysten lisäksi tähän kategoriaan voivat tulla mukaan esimerkiksi hotellit ja

muut majoitusyritykset, jotka itse eivät järjestä luontomatkvoja asiakkailleen, eivät näin ollen voi osallistua rajattuun kumppanuuteen.

Molemmat kumppanuuden muodot – rajattu kumppanuus ja täyskumppanuus – mahdollistavat sen, että Metsähallitus ja matkailuyritykset markkinoivat yhdessä yrityksen luontomatkailutuotteita tai yrityksen majoituspalveluja. Yhteismarkkinointi voi tapahtua esimerkiksi vuonna 2003 valmistuvassa Syötteen luontokeskuksessa, Syötteen kansallispuiston esitteissä tai aluetta esittelevillä verkkosivuilla. Näkyvänä merkinä Metsähallituksen ja yrittäjän välisestä kumppanuudesta voisi olla yrittäjän kantama tunnus, esimerkiksi hihamerkki. Tunnus ilmaisisi yrityksen harjoittaman liiketoiminnan olevan luontoystävällistä, edistävän luonnonsuojelua ja soveltuvan täten suojelualueelle. Samalla tunnus olisi markkinaetu yrityksen tarjotessa palvelujaan asiakkaille.

Tunnuksen käyttöönotto edellyttää molemminpuolisia luottamuksellisia suhteita ja sitoutumista luonnonsuojelullisiin päämääriin. Jotta tunnus olisi ympäristöstatukseltaan mahdollisimman korkea ja tunnettu niin kotimaassa kuin ulkomailla, tulee laatukriteerien arvioinnin ja eräänlaisen yrityksen ympäristökatselmuksen tapahtua ulkopuolisen, puolueettoman ja luontomatkailuun perehtyneen asiantuntijan tai järjestön toimesta. Molemmat kumppanuuden muodot edellyttävät *kumppanuussopimusta*, jossa on määritelty tarkemmin Metsähallituksen ja yrityksen yhteistyön muodot ja vastuut.

6.3 Yrittäjäkoulutus

Metsähallitus on velvollinen perehdyttämään yrittäjiä Syötteen alueelle soveltuvaan, laatukriteerit täyttävään luontomatkailuun. Yrittäjien koulutustilaisuuksia järjestetään vähintään kerran vuodessa. Ajankohdan tulee olla varsinaisen matkailukauden ulkopuolella. Mikäli alueen käyttöön tai matkailuyrittäjien toimintaan liittyvää tiedotettavaa ilmenee matkailukaudella, tulee tiedote lähettää matkailuyrittäjälle kirjallisena tai esimerkiksi sähköpostina. Tätä varten Metsähallituksessa pidetään yllä yrittäjärekisteriä. Koulutusmuodoiksi soveltuvat esimerkiksi seuraavat menetelmät:

- **Asiantuntijaesitelmät.** Esitelmä voi koskea esimerkiksi luontomatkailua, suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteita, jätehuoltoa, geologiaa, luonnon tai kulttuurihistorian erityispiirteitä. Tilaisuuden tulee olla vuorovaikutteinen, jolloin kaikilla on mahdollisuus esittää mielipiteitään.
- **Työpajat.** Tilaisuudessa ideoidaan ja ratkaistaan ennalta määriteltyyn aiheeseen liittyviä teemoja ja ongelmia. Työpajassa osallistujat keskustelevat näkemyksistään ja ottavat samalla aktiivisesti kantaa esitettyihin asioihin. Tilaisuuden kulku voi olla esimerkiksi seuraava: 1) lyhyt johdatus tarkasteltavaan teemaan, 2) ongelman määrittely, 3) ryhmätyöt, 4) ryhmätöiden purku ja kommentointi.

- **Maastoretkeilyt.** Retkeily on erinomainen keino perehdyttää osanottajat Syötteen alueen luonto- ja kulttuurikohteisiin. Retken antia matkailuyrittäjät voivat hyödyntää liiketoimessaan. Retken kohteet tulee olla tarkoin valittuja, havainnollisia ja vetovoimaisia. Lisäksi niistä tulee olla retken osanottajille myös kirjallista tietoa.

6.4 Seuranta ja arviointi

6.4.1 Luontomatkailun ympäristövaikutukset

Luontomatkailun tavoitetilassa mainittu ekologisen kestävyuden tavoite edellyttää huolellista matkailun ympäristövaikutusten arviointia ja mittaamista. Mittaamisen tulee tapahtua tieteellisesti pätevin menetelmin, jolloin tulokset ovat luotettavia, toistettavia ja vertailukelpoisia. Käytännön tasolla mittaaminen voi tapahtua kolmella eri tavalla.

1. **Kävijöiden seuranta.** Kävijälaskenta perustuu retkeily- ja ulkoilureittien elektronisiin kävijälaskimiin. Kävijälaskimien tarkempi sijoittelu ja laskennan periaatteet esitellään yksityiskohtaisesti Syötteen alueen retkeily- ja virkistyskäytön suunnitelmassa. Laskimet eivät erottele yleisökäyttöä ja matkailuyritysten järjestämien ohjattujen retkien asiakkaita. Kunkin luontomatkailuyrityksen vuotuiset asiakasmäärät Syötteen alueella saadaan selville palautelomakkeesta, jonka yritys täyttää vuosittain ennen uuden käyttöoikeussopimuksen kirjoittamista Metsähallituksen kanssa. Kävijämääriä seurataan jatkuvasti ja kävijätutkimus tehdään viiden vuoden välein.
2. **Kulumisen seuranta.** Retkeilyreiteille on perustettu koealoja, joilta kulumisen tasoa mitataan mittalaittein ja digitaalikameralla. Tämä mahdollistaa vuotuisen kulumisen seurannan ja tulosten vertailukelpoisuuden. Menetelmä esitellään tarkemmin Pertun (2001) opinnäytetyössä. Kulumisen seuranta ei erottele yleisökäytön ja yritysten järjestämien ohjattujen retkien aiheuttamaa kulumista. Kunkin luontomatkailuyrityksen retkikohteet käyvät ilmi Metsähallituksen kanssa tehtävästä käyttöoikeussopimuksesta ja sen palautelomakkeesta. Jatkuva kävijälaskenta sekä kulumisen ja erityistä suojelua vaativien eliölajien seuranta yhdessä luovat kokonaiskuvan alueen ekologisesta kestävydestä ja sen mahdollisesta ylittymisestä, jolloin niin yleisökäyttöä kuin luontomatkailuakin alueella on ryhdyttävä rajaamaan.
3. **Luontomatkailuyrittäjän luontotietouden mittaaminen.** Luontomatkailuyrittäjä on avainasemassa ekologisesti kestävässä matkailutoiminnassa. Sen vuoksi yrittäjällä tulee olla riittävä tieto-taito, jotta luontoretket osataan järjestää asiakkaan odotukset täyttäen ja alueen luontoarvot säilyttäen. Yrittäjän luontotietoutta ja sen karttumista voidaan mitata erityisten luontokokeiden avulla. Metsähallituksen yrittäjille järjestämien koulutustilaisuuksin vuosittaista lukumäärää voidaan myös pitää viitteellisenä indikaattorina luontotietouden karttumisesta.

6.4.2 Luontomatkailun taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset

Taloudellisen kestävyuden periaatteen mukaisesti luontomatkailun tulee tuottaa taloudellista hyötyä paikallisyhteisölle ja paikallisille luontomatkailuyrittäjille. Syötteen kansallispuiston perustamisella voidaan arvioida olevan huomattavia kunnallistaloudellisia vaikutuksia Pudasjärvellä, Posiolla ja Taivalkoskella. Ennen kansallispuiston perustamista Syötteen alueen matkailutulot ovat olleet vuositasolla 40–60 miljoonaa markkaa (Hietala ym. 1999). Seuraavan kymmenen vuoden aikana matkailutulojen odotetaan alueella kaksinkertaistuvan (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Syötteen kansallispuistosta. HE 196/1999 vp).

Luontomatkailuyritysten taloudellista kehitystä tarkastellaan yrittäjän Metsähallitukselle vuosittain toimittamasta käyttöoikeussopimuksen palautelomakkeesta. Palautelomakkeen yrityskohtaiset tiedot ovat ehdottoman luottamuksellisia. Koko Syötteen alueen taloudellista kehitystä seurataan Pudasjärven kunnan ja myös Tilastokeskuksen ylläpitämistä tilastoista, joista käy ilmi esimerkiksi majoitusvuorokaudet alueella. Luontomatkailun kasvun indikaattorina voidaan pitää erityisesti lumettoman ajan majoitusvuorokausien lukumäärää. Myös kävijätutkimuksilla voidaan selvittää matkailun taloudellisia vaikutuksia.

Matkailun paikallisyhteisöille aiheuttamia sosiaalisia vaikutuksia selvitetään erillisillä, paikallisväestöön kohdistuvilla tutkimuksilla, jotka voidaan toteuttaa esimerkiksi opinnäytteinä. Tutkimus voidaan tehdä viiden vuoden välein. Sosiaalisten vaikutusten tutkiminen tuottaa tietoa sosiaalisen kestävyuden periaatteen toteutumisesta Syötteen alueen luontomatkailussa.

6.4.3 Seurannan ja arvioinnin raportointi

Suunnitelman toteutumista seurataan laatimalla kolmen vuoden välein kirjallinen seuranta- ja arviointiraportti. Ensimmäinen raportti laaditaan vuoden 2003 lopulla. Raportissa tehdään tarvittavat johtopäätökset luontomatkailun kehitymisestä Syötteen alueella. Kävijävirtojen kohdistuminen ja kulumisvaurioiden esiintyminen on mahdollista esittää karttamuodossa, jolloin saadaan helposti hahmottuva kuva suurimman paineen alla olevista alueista. Numeerinen aineisto voidaan esittää diagrammeina tai taulukkoina, jolloin muutoksen arviointi edellisvuosiin verrattuna helpottuu.

Seuranta- ja arviointiraportissa tulee olla erillinen johtopäätösluku, jossa saavutettuja tuloksia verrataan suunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Oleellista on, että saavuttamatta jääneiden tavoitteiden kohdalla pohditaan kriittisesti jatko-toimia ja voimavarojen suuntaamista seuraavalle vuodelle. Suunnitelman tavoitetila on määritelty pitkälle aikavälille, eikä kaikkia tavoitteita ole mahdollista saavuttaa yhdessä eikä edes muutamassa vuodessa. Ratkaisevaa onkin kehityksen suunta, joka jatkuvalla seurannalla voidaan osoittaa.

7 SYÖTTEEN ALUE OSANA NATURA 2000 -VERKOSTO

Syötteen kansallispuisto, Iso-Syötteen retkeilyalue, Ala-Lintusuo, Kaunislammen aarnialue, Pytkynharjun-Naamankaharjun alue, Soiperoisen luonnonsuojelualue ja Isopaiseen perinenniittyalue muodostavat kokonaisuuden, joka pitää sisällään neljä Suomen Natura 2000 -verkostoehdotukseen kuuluvaa aluetta: 1) Syötteen Natura 2000 -alue (FI 1103828), 2) Maaselän Natura 2000 -alue (FI 1103813), 3) Latva-Korte-Kärppävaaran Natura 2000 -alue (FI 1105407) ja 4) Salmitunturin-Räापysjärven Natura 2000 -alue (FI 1105405).

Alueella on luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä I lueteltuja luontotyypppejä 16 kappaletta (taulukko 4).

Taulukko 4. Luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä I luetellut luontotyypit Natura-alueittain (%:a alueen pinta-alasta). 0 %:a tarkoittaa, että luontotyyppiä esiintyy alueella, mutta alle 1 % pinta-alasta.

Luontotyyppi	Syöte FI 1103828	Maaselkä FI 1103813	Latva-Korte- Kärppävaara FI 1105407	Salmitunturi- Räापysjärvi FI 1105405
Luonnonmetsät	60 %	82 %	75 %	69 %
Aapasuot	25 %	5 %	17 %	25 %
Puustoiset suot	5 %	7 %	2 %	1 %
Letot	1 %			
Vaihettumissuot ja rantasuot	1 %	0 %		0 %
Pikkujoet ja purot	0 %	0 %	0 %	0 %
Humuspitoiset lammet ja järvet	0 %	1 %	1 %	2 %
Kosteet suurruohoniityt	0 %		0 %	0 %
Lähteet ja lähdesuot	0 %	0 %	1 %	0 %
Lehdot	0 %	0 %	1 %	
Karut kirkasvetiset järvet	0 %			2 %
Runsaslajiset jäkkiniityt	0 %			
Runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt	0 %			
Kalkkikalliot	0 %			
Silikaattikalliot	0 %	0 %	0 %	
Huurresammallähteet	0 %			

Luontodirektiivin liitteessä II luetelluista lajeista alueella esiintyvät lettorikko (*Saxifraga hirculus*), lapinleinikki (*Ranunculus lapponicus*), liito-orava (*Pteromys volans*), ahma (*Gulo gulo*), saukko (*Lutra lutra*), karhu (*Ursus arctos*) ja ilves (*Lynx lynx*).

Lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteessä I mainittuja lintulajeja esiintyy alueella 15 kappaletta: maakotka (*Aquila chrysaetos*), mehiläishaukka (*Pernis apivorus*), ampuhaukka (*Falco columbarius*), pyy (*Bonasa bonasia*), metso (*Tetrao urogallus*), kurki (*Grus grus*), kapustarinta (*Pluvialis apricaria*), liro (*Tringa glareola*), hiiripöllö (*Surnia ulula*), palokärki (*Dryocopus martius*), pohjantikka (*Picoides tridactylus*), helmipöllö (*Aegolius funereus*), kuikka (*Gavia arctica*), laulujoutsen (*Cygnus cygnus*) ja uivelo (*Mergus albellus*).

Syötteen (FI 1103828) ja Maaselän (FI 1103813) alueet on otettu Natura 2000 -verkostoehdotukseen SCI -alueina niiden sisältämien luontodirektiivin liitteiden I ja II määrittelemien suojeltavien luontotyyppien ja lajien perusteella sekä lintudirektiivin (79/409/ETY) mukaisina linnustoltaan arvokkaina SPA-alueina. Latva-Korte-Kärppävaaran (FI 1105407) ja Salmitunturi-Rääpysjärven (FI 1105405) alueet on otettu Natura 2000 -verkostoehdotukseen SCI-alueina niiden sisältämien luontodirektiivin liitteiden I ja II määrittelemien suojeltavien luontotyyppien ja lajien perusteella.

Lajien ja luontotyyppien suotuisan suojelun tasoa suunnitelma-alueella seurataan Natura-alueille vahvistettavan laji- ja luontotyyppiseurannan mukaisesti.

Luontomatkailusuunnitelmassa esitetyillä toimenpiteillä ei heikennetä Natura-alueiden luontoarvoja, vaan niillä pyritään turvaamaan alueen lajien ja luontotyyppien säilyminen ja hyvinvointi myös tulevaisuudessa.

8 TOIMENPIDEOHJELMA 2002–2003

- 1) **Luonto-oppaan laatiminen.** Syötteen alueen yrittäjille valmistuu vuoden 2002 aikana *Luontomatkailuyrittäjän luonto-opas*. Oppaassa kerrotaan suojelu- ja retkeilyalueiden perustamisen taustaa sekä esitellään karttakuvin Syötteen alueen luonto- ja historiakohteita, jotka soveltuvat luontomatkailuun. Lisäksi oppaassa esitellään kestävän luontomatkailun periaatteita.
- 2) **Yritystoimintaa tukevan palveluvarustuksen rakentaminen.** Vuoden 2002 aikana valmistuu Rytivaaran kruununmetsätorpan rakennusten entisöintiyö. Vuosina 2002–2003 jatketaan myös Rytivaaran pihapiirin kunnostamista niittämällä perinnemaisemaa. Rytivaara on tarkoitettu nähtävyydeksi, jota matkailuyrittäjät voivat hyödyntää viemällä sinne ryhmiä. Rytivaaran lähellä olevalle Latolammen suoniitylle rakennetaan vuoden 2002 aikana lato ja niittysauna sekä niityn läpi virtaavaan puroon niittypato. Latolammen perinenniittyä yrittäjät voivat niittää asiakasryhmien kanssa vuoden 2002 heinäkuusta alkaen. Vuoden 2002 aikana Rytivaaran suunnalla myös kunnostetaan polkuverkostoa, jotta Rytivaaraan kulkeminen helpottuu.
- 3) **Luontomatkailuyrittäjien koulutus ja yrittäjäyhteistyö.** Kaikille yrittäjille avoin koulutustilaisuus järjestetään keväällä ja syksyllä 2002 ja 2003. Keväällä 2002 järjestettävän koulutustilaisuuden teemana on perinnemaiseman hoito. Samalla tehdään maastoretki Latolammen perinenniitylle. Yleisen koulutuk-

sen lisäksi Metsähallitus aloittaa vuoden 2002 aikana yrittäjien kanssa yritys-kohtaisen yhteistyön, jonka tavoitteena on laatukriteerit täyttävien luontomatkailutuotteiden saaminen markkinoille.

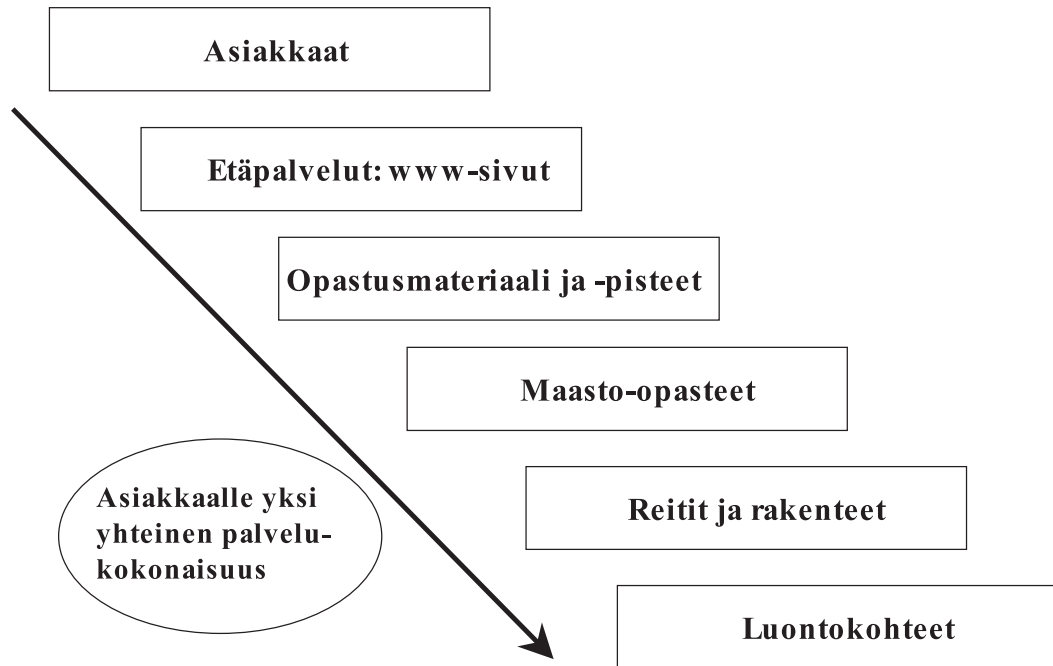
- 4) **Syötteen luontokeskuksen toimintamallin määrittely ja toiminnan käynnistäminen.** Vuoden 2002 syksyyn mennessä määritellään luontokeskuksen toimintamalli, joka sisältää luontokeskuksen opastus- ja kahvilatoiminnan määrittelyn. Samalla määritellään myös luontokeskuksen suhde muuhun yritystoimintaan ja yrityksiin. Luontokeskus avataan yleisölle vuoden 2003 alussa, ja sen toiminta pyritään vakiinnuttamaan vuoden 2003 aikana.
- 5) **Osallistuminen Pudasjärven kunnan "Uusi Syöte" -kehittämishankkeeseen.** Hankkeen päätavoitteena on Iso-Syötteen kehittäminen ympärivuotiseksi matkailukeskukseksi, joka yöpymisvuorokausissa mitattuna nousee viiden suurimman vapaa-ajan matkailukeskuksen joukkoon Suomessa. Tavoitteena on myös rakentaa Iso-Syötteestä matkailun merkkituote kotimaassa ja tehdä alueen nimi tunnetuksi myös valituissa kohdemaissa. Hankkeessa pyritään tekemään eri toimijoiden kanssa yhteistyössä alueen kehittämisohjelma ja ohjelasopimus. Kehittämishanke toteutetaan aikavälillä 01.10.2001–30.09.2002.

Metsähallituksen tavoitteena "Uusi Syöte" -kehittämishankkeessa on saada Syötteen kansallispuisto ja Iso-Syötteen retkeilyalue osaksi Syötteen matkailullista kokonaisuutta. Samalla luontomatkailu pyritään saamaan tärkeäksi osaksi Syötteen alueen imagoa ja sen rakentamista. Tällöin Syöte esittäytyisi kotimaisilla ja kansainvälisillä matkailumarkkinoilla myös vetovoimaisena luontomatkailukohteena ja -keskuksena.

- 6) **Osallistuminen Taivalkosken palvelukokonaisuus -hankkeeseen.** Hankkeen perusideana on kehittää Taivalkosken matkailupalveluiden markkinointia yhdistämällä verkkosivut ja muu materiaalityönto sekä palvelupisteet ja alueiden reitit, rakenteet ja muut palvelut asiakkaille yhdeksi palvelukokonaisuudeksi (kuva 9). Hankkeen esiselvitysvaihe toteutetaan marraskuun 2001 ja huhtikuun 2002 välisenä aikana Metsähallituksen ja Taivalkosken kunnan yhteistyönä. Esiselvityksen yhteydessä laaditaan hankesuunnitelma ja kartoitetaan hankkeen rahoitusmahdollisuudet.

Hankkeen tavoitteet ovat seuraavat:

- 1) Asiakaslähtöinen luontomatkailupalveluiden markkinointi ja myynti on tehokasta.
- 2) Retkeilypalveluiden tuotanto (reitit ja rakenteet) vastaa kysyntää ja alueen luontaisia mahdollisuuksia
- 3) Markkinoilla on uusia taivalkoskelaisia kestäväään luontomatkailuun pohjautuvia tuotteita.
- 4) Palvelukokonaisuus on määritelty ja testattu ja suunnitelmat sen käyttöönotolle sekä maakunnallisesti että valtakunnallisesti on laadittu.

Kuva 9. Palvelukokonaisuuden idea.

Hankkeen painopiste on verkkoviestinnässä. Taivalkoskella matkailupalveluiden markkinointi verkkosivujen välityksellä on vasta alkuvaiheessa. Joillakin yrityksillä on omat kotisivut ja Metsähallituksen tärkeimmistä palveluista on yleiskuvaukset. Nämä eivät kuitenkaan riitä antamaan kokonaiskäsitystä alueen luonnosta tai luontoon liittyvistä palveluista. Myöskään palveluiden verkkosivuihin perustavaa varausjärjestelmää ei ole toteutettu. Näihin epäkohtiin palvelukokonaisuus -hankkeessa on tarkoitus puuttua.

- 7) **Osallistuminen Suomen Akatemian rahoittamaan tutkimushankkeeseen "Landscape level indicators for sustainable use of forests"**. Vuosina 2001–2004 toteutettavassa hankkeessa pyritään kehittämään maisematason indikaattoreita metsien kestävästä käytöstä silmälläpitäen. Hanke jakautuu viiteen osahankkeeseen: 1) metsän historia, 2) metsän kestävä käytön suunnittelu maisematasolla, 3) populaatiogeneettinen tutkimus, 4) kestävä luontomatkailu ja virkistyskäyttö sekä 5) kestävä luonnonkäytön suunnittelu. Yhtenä tutkimuskohteena on Syötteen alue. Tutkimushankkeeseen sisältyy osio, jossa tarkastellaan Syötteen alueen ympärillä asuvan paikallisväestön suhtautumista matkailuun ja sen kehittämiseen. Tutkimustietoja käytetään tarkasteltaessa kestävästä matkailuun liittyvän sosiaalisen kestäväyyden periaatetta ja sen toteutumista Syötteen alueella.
- 8) **Kansainvälisen ympäristöstatuksen hankkiminen Syötteen alueen luontomatkailulle**. Vuoden 2002 aikana selvitetään mahdollisuudet liittyä kansainväliseen verkostoon *The European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas*, jonka tavoitteena on kehittää kestävä matkailu suojelualueilla Eu-

roopassa. Verkostoon liittyminen edellyttää Metsähallitukselta ja yrityksiltä sitoutumista kestävän matkailun kehittämiseen pitkällä aikavälillä, mikä tarkoittaisi 5-vuotisen kestävän matkailun strategian laatimista. Strategian eri vaiheiden toteutumista tarkkaillaan aiheeseen perehtyneiden asiantuntijoiden toimesta. Kesäkuussa 2002 järjestetään Syötteellä seminaari, johon kutsutaan mukaan ulkomainen asiantuntija kertomaan mainitusta verkostosta.

- 9) **Yhteistyömahdollisuuksien kartoittaminen Syötteen alueen ja Ruotsin Vermlannin välillä.** Yhteistyö aloitettiin syksyllä 2001, jolloin Pudasjärven luontopalvelutiimi vieraili Ruotsin Vermlannissa tutustumassa metsäsuomalaisen vanhaan kulttuuriin ja sen hyödyntämiseen matkailussa. Vuoden 2002 kesällä on tarkoitus toteuttaa ruotsalaisen yhteistyötahon vastavierailu Syötteen alueelle, jolloin kartoitetaan myös tulevaisuuden yhteistyömahdollisuuksia liittyen metsän historian tutkimukseen ja luontomatkailuun.

LÄHTEET

- Aarnio, J. 2001: Maankäytön historiaa Syötteen alueella. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 133. 73 s.
- Aho, S. 2000: Luonnonsuojelun ja matkailun yhteensovittaminen kansallispuistossa. – Seminaariesitelmä, Syöte Life -seminaari Syötekeskuksessa Pudasjärvellä 11.2.2000.
- Annanpalo, R. 2000: Syöte Life -alueen luonto- ja kulttuuribiotooppiselvitys. – Käsikirjoitus, Metsähallitus, Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut, Pudasjärvi. 34 s.
- Anttonen, M. 1998: Lapin maiseman ja matkailun varhaisvaiheista: esimerkkinä Pallastunturi. – Teoksessa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.), Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671: 129–138.
- Ashton, R. E. Jr. 1999: Working for a successful ecotourism story: the case of Punta Sal National Park. – Teoksessa: Singh, T. V. & Singh, S. (eds), Tourism development in critical environments. Cognizant Communication Corporation, New York. S. 89–101
- Bangs, R. 1992: Clean, green, and meant to be seen: The ethos of eco-tourism. – *Trilogy* 4(4): 36–42.
- Beeton, S. 1998: Ecotourism. A practical guide for rural communities. – Landlinks Press, Collingwood. 186 s.
- Blamey, R. 1995: The nature of ecotourism. – Bureau of Tourism Research, Canberra. Occasional paper No 21. 158 s.

- Borg, P. 1997: Kestävä kehitys – kestävyys matkailussa? – Teoksessa: Borg, P. & Condit, S. (toim.), Kestävä matkailu. Kestävän matkailun julkaisuja 1: 34–60.
- 1998: Kestävyiden kriteerit matkailuelinkeinon palveluksessa. – Teoksessa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.), Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671: 5–14.
- 1999: Luontomatkailun järjestelmälliseen kehittämiseen tutkimuksen avulla. – Metsätieteen aikakauskirja 1: 110–115.
- Boyd, S. W. & Butler, R. W. 2000: Tourism and national parks: the origin of the concept. – Teoksessa: Butler, R. W. & Boyd, S. W. (eds), *Tourism and National Parks. Issues and implications*. John Wiley & Sons, Chichester. S. 13–27
- Broadhurst, R. & Harrop, P. 2000: Forest tourism: putting policy into practice in the forestry commission. – Teoksessa: Font, X. & Tribe, J. (eds), *Forest tourism and recreation. Case studies in environmental management*. CABI Publishing, Wallingford. S. 183–199
- Buckley, R. 1999: Sustainable tourism and critical environments. – Teoksessa: Singh, T. V. & Singh, S. (eds), *Tourism development in critical environments*. Cognizant Communication Corporation, New York. S. 21–34
- Budowski, G. 1976: Tourism and environmental conservation: conflict, coexistence, or symbiosis? – *Environmental Conservation* 3 (1): 27–31.
- Butler, R. W. 1980: The concept of tourist area cycle of evolution: implications for management of resources. – *The Canadian Geographer* 24: 5–12.
- 1992: Tourism landscapes: for the tourist or of the tourist? – *Tourism Recreation Research* 17 (1): 3–9.
- Cater, E. & Lowman, G. 1994: *Ecotourism. A sustainable option?* – John Wiley & Sons, Chichester. 218 s.
- Condit, S. 1995: Luontomatkailun käsite ja normatiiviset tavoitteet. – Joensuun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja. Sarja A 9. 85 s.
- Erkkonen, J. 2000: Evon ja Syötteen alueiden kävijät 1998. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 115. 54 s.
- Fennell, D. A. 1999: *Ecotourism. An introduction*. – Routledge, London and New York. 315 s.

- Fredman, P. 2000: Environmental valuation and policy: Applications in the management of endangered species, recreation, and tourism. – Acta Universitatis Agriculturae Sueciae Silvestria 136. 36 s. + 4 liitejulk.
- Goodwin, H. 1996: In pursuit of ecotourism. – Biodiversity and conservation 5(3): 277–291.
- 2000: Tourism, national parks and partnerships. – Teoksessa: Butler, R. W. & Boyd, S. W. (eds), *Tourism and National Parks. Issues and implications*. John Wiley & Sons, Chichester. S. 245–262
- Gunn, C. A. 1994: *Tourism planning. Basics, concepts, cases*. – Taylor & Francis, Washington. 460 s.
- Hall, M. C. 1998: Historical antecedents of sustainable development and ecotourism: new labels on old bottles? – Teoksessa: Hall, M. C. & Lew, A. A. (eds), *Sustainable tourism: A geographical perspective*. Longman, Harlow. S. 13–24.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Syötteen kansallispuistosta. 196/1999.
- Havas, K. 2000: Luonnonsuojelun ja matkailun yhteensovittaminen kansallispuistoissa. – Seminaariesitelmä, Syöte Life-seminaari Syötekeskuksessa Pudasjärvellä 11.2.2000.
- Helle, T. 2000a: Uhrataanko luonnonsuojelualueet matkailulle? – Teoksessa: Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.), *Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760: 17–22.
- 2000b: Luonnonsuojelu ja matkailu. – Seminaariesitelmä, Syöte Life -seminaari Syötekeskuksessa Pudasjärvellä 11.2.2000.
- Helminen, M. 1998: Perämetsästä matkailukohteeksi vai päinvastoin? – Teoksessa: Muhonen, T. & Sulonen, S. (toim.), *Kansallispuistojen juhluvuoden seminaari Kolilla 28.–29.10.1996*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 718: 7–11.
- Hemmi, J. 1995: *Ympäristö- ja luontomatkat*. – Vapaa-ajan Konsultit, Virolahti. 357 s.
- Hietala, M., Hätälä, E. & Kauppila, P. 1999: Koillismaan seutukunnan elinkeinoelämän kehittäminen. – Nordia tiedonantoja 2/1999. 162 s.
- Hjort, J. 2001: Syötteen geomorfologinen kartoitus. – Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos. 129 s.

- Hocking, M., Stolton, S. & Dudley, N. 2000: Evaluating effectiveness: A framework for assessing the management of protected areas. – IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge. 121 s.
- Inskip, E. 1991: Tourism planning: an integrated and sustainable development approach. – Van Nostrand Reinhold, New York. 508 s.
- Jauhola, M. 1996: Analyysi – Isosyötteen matkailukeskus. – Toimiala-asiantuntijat, KERA. 30 s.
- Jäppinen, J.-P. 2000: Luonnonsuojelu ja ekologinen kestävyys Suomessa 2010 – lähtökohtia ja tavoitteita. – Teoksessa: Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.), Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760: 71–96.
- Kaleva 16.7.2001. Pääkirjoitusartikkeli ”Maatila ei elätä”.
- Kangaskorte, J. 2000: Toimintaympäristökuvaus Syöte Life -alueelle. – Opinnäytetyö, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, Luontomatka- ja koulutusohjelma. 50 s.
- Lappalainen, M. 2001: Suomen kansallispuistot. Ulapalta Paljakalle. – Metsähallitus, Vantaa. 168 s.
- Leino-Kaukiainen, P. 1997: Fontainebleausta Rioon. Luonnonsuojeluaate ja metsäluonto. – Teoksessa: Roiko-Jokela, H. (toim.), Luonnon ehdoilla vai ihmisen arvoilla? Polemiikka metsien suojelusta 1850-luvulta 1990-luvulle. Atena Kustannus, Jyväskylä. S. 167–222
- Lohiniva, S. 1995: Eko- ja luontomatka- ja koulutusohjelma. – Teoksessa: Järviuoma, J., Saarinen, J. & Vasama, A. (toim.), ”Jos metsään haluat mennä...” Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 571: 17–28.
- Loikkanen, T., Simojoki, T. & Wallenius, P. 1997: Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaisille. – Metsähallitus, Vantaa. 86 s.
- Maanvuokrasopimus Metsähallituksen ja Pudasjärven kunnan välillä 29.1.1980. HK 3045/491–66. – Metsähallitus, Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut, Pudasjärvi.
- McKercher, B. 1998: The Business of nature-based tourism. – Hospitality Press, Melbourne. 220 s.
- Metsähallitus 1999: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. – Metsähallitus, luonnonsuojelu, Vantaa. 46 s.

- Mikkola, T. 1994: Osallistava suunnittelu Metsähallituksen henkilöstön kokemana. – Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Metsänhoitotieteen laitos. 148 s.
- Muukka, L. & Koponen, P. 2000: Vierailu karhun valtakuntaan. Luontomatkailukäytön yleissuunnitelma Lauhanvuoren kansallispuiston ja Haapakeitaan luonnonsuojelualueen ympäristöön. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 156. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Vaasa. 145 s.
- Nortamo, H. J. 1963: Käynti Syötteellä v. 1902. – Teoksessa: Riekki, E. (toim.), Pudasjärvi kotiseutumme. Pudasjärven opettajayhdistys 30 vuotta. Pudasjärven opettajayhdistys, Pudasjärvi. S. 21–23
- Pakarinen, K. 2000: Luonnos Soiperoisen alueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta. – Käsikirjoitus, Metsähallitus Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut, Pudasjärvi.
- Patterson, C. 1997: The business of ecotourism. The complete guide for nature and culture-based tourism operations. – Explorer's Guide Publishing, Rhineland. 196 s.
- Pelkonen, J. 1999: Lakeuden seutukunnan luontomatkailun nykytila ja kehittämisstrategia. – Opinnäytetyö, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Luonnonvara-alan koulutusohjelma. 38 s.
- Perttu, J. 2001: Retkeilyreittien kuluminen Syötteen kansallispuistossa. – Opinnäytetyö, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, Luonnonvara-alan koulutusohjelma. 35 s.
- Rajasärkkä, A. 2000: Syötteen seudun maalinnuston linjalaskennat. – Käsikirjoitus, Metsähallitus, Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut, Pudasjärvi. 16 s.
- Rannikko, P. 1997: Kestävän kehityksen sosiaalinen puoli korostuu. – Ympäristö 3: 30–31.
- Rinkinen, T. 1997: Voiko erämaamatkailua olla olemassakaan? Luontomatkailukäsitteiden prototyypisyyttä etsimässä. – Kestävän matkailun julkaisuja 1: 88–95.
- Saarinen, J. 1998: Kestävyys, kantokyky ja matkailun kehittyminen: näkökulmia kestävän matkailun problematiikkaan. – Teoksessa: Saarinen, J. & Järvi- luoma, J. (toim.), Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671: 15–31.
- , Jortikka, S. & Virtanen, E. 2000: Luonnonsuojelualueet ja matkailu. – Teoksessa: Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.), Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760: 5–12.

- Salminen, P. 2000: Luonnonsuojelun ja matkailun yhteensovittaminen kansallispuistoissa. – Seminaariesitelmä, Syöte Life -seminaari Syötekeskuksessa Pudasjärvellä 11.2.2000.
- Savolainen, R. 2000: Luonnonsuojelupolitiikka matkailukäytön ohjaajana. – Teoksessa: Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.), Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760: 119–122.
- Shipp, D. & Kreisel, B. 2001: Loving them to death? Sustainable tourism in Europe's Nature and National Parks. – Europarc Federation, Grafenau. 136 s.
- Sievänen, T. 1998: Luonnon virkistyskäyttö osana sosiaalisesti kestävästä metsien käytöstä. – Teoksessa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.), Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671: 61–68.
- Swarbrooke, J. 1999: Sustainable tourism management. – GABI Publishing, Wallingford. 371 s.
- Taskila, E. 1993: Sarkain ja savottain Sarakylä. – Sarakylän kylätoimikunta, Sarakylä. 317 s.
- Vahtola, J. 1988: Taivalkoski. Aitojen ihmisten pirteä pitäjä Koillismaahan sydämessä. – Taivalkosken kunta, Taivalkoski. 135 s.
- Valkama, S. 1997: Luontomatkailun ja ympäristönsuojelun kohtaaminen: vaikeuksien takana piilee myös todellisia mahdollisuuksia. – Teoksessa: Borg, P. & Condit, S. (toim.), Kestävä matkailu. Kestävän matkailun julkaisuja 1: 96–102.

Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut

2505 | 330 | 2001

SYÖTTEEN ALUEEN LUONTOMATKAILUSUUNNITELMAN VAHVISTAMINEN

Metsähallituksen Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut käynnisti vuonna 1999 Syöte Life -projektin "Boreaalisten luonnonmetsien suojelun ja muiden maankäyttömuotojen yhteensovittaminen Syötteen alueella". Projektin tavoitteena on suunnitella alueen maankäyttö siten, että arvokkaat lajit ja luontotyypit sekä paikallisväestön mahdollisuudet elinkeinojen harjoittamiseen säilyvät. Samalla tavoitteena on turvata luontomatkailun kehittyminen alueella, mikä edellyttää kestäväen kehityksen periaatteisiin nojaavan luontomatkailusuunnitelman laatimista yhteistyössä matkailuyrittäjien ja muun paikallisen väestön kanssa.

Syötteen alueen matkailusuunnitelma käsittää Syötteen kansallispuiston lisäksi Soiperoisen luonnonsuojelualueen, Isopaiseen perinniittyalueen, Kaunislammen aarnialueen, Iso-Syötteen retkeilyalueen, Ala-Lintusuon ja harjijensuojeluohjelmaan kuuluva Pytkynharjun-Naamankaharjun alueen.

Hyväksyn Syötteen luontomatkailusuunnitelman noudatettavaksi alueen hoidossa ja käytössä. Suunnitelmaan voi tulla tarkennuksia Metsähallituksen luontopalveluiden Luontomatkailun periaatteiden ja suunnittelun alueen hoito- ja käyttösuunnitelmien vahvistamismeneteltyssä.

Vantaalla 5.12.2001

Luonnonsuojelujohtaja

Rauno Väisänen

LIITE

Syötteen alueen luontomatkailusuunnitelma

METSÄHALLITUS

PL 94 • FIN-01301 Vantaa • Finland

tel. +358 (0)205 64 100 • fax +358 (0)205 64 4234

Business ID 0116726-7

metsähallitus

ISSN 1235-8983
ISBN 952-446-330-X (nidottu)
ISBN 952-446-331-8 (www.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b61.pdf)

Julkaisuja voi tilata osoitteella:

Metsähallitus
Asiakaspalvelut
PL 36, 99801 IVALO
www.metsa.fi/luo/tuotteet
natureinfo@metsa.fi

Puhelintiedustelut: 0205 64 7702

Hinta 10 euroa

250 kpl
Oy Edita Ab
Helsinki 2001